

El CSIC (a través de l'ICYT i l'ISOC, especialment) i, a Catalunya, l'IEC¹³¹ també disposen de personal que es dediquen a la investigació. Pel que fa als recursos econòmics, tot i el notable augment experimentat des de l'entrada en vigor de la nova llei d'investigació, no ha passat encara prou temps com per permetre una notable progressió de la producció científica.

13.1. Literatura científica

Per tal de facilitar l'anàlisi, la literatura científica és agrupada, segons la forma dels documents, en tres tipologies bàsiques: monografies, tesis doctorals i publicacions periòdiques. De cada un dels àmbits s'intenta presentar una relació el màxim d'exhaustiva que serà la base de la valoració. (Per qüestions d'espai, la relació de títols es troba als annexos [v.17] que acompanyen el present estudi). Es primen, pel que es pot veure, les grans contribucions, ja que no s'inclouen, p.e., ni els títols dels articles de revista, ni tampoc els de ponències ni comunicacions presentades a congressos o jornades.

13.1.1. Monografies [v. 17.2]

Si es té en compte que fa poc més de quaranta d'anys que comencen a publicar-se a Espanya monografies sobre documentació no estranyarà massa la migradesa de publicacions existent¹³². El nombre total de llibres de documentació d'autors espanyols no és gaire elevat, tot i que pugui ser difícil precisar-ne el nombre amb exactitud.

¹³¹ Tot i que, en aquest cas concret, estiguin abandonant poc a poc la investigació en aquest camp.

¹³² La 1a. edició del *Manual de documentación* de Lasso de la Vega és del 1947. Aquesta obra, malgrat que sigui bàsicament un manual de metodologia del treball científic, conté alguns capítols que fan referència als objectius i funcions de la documentació, i es podria considerar, per tant, una de les primeres monografies publicades a la península. Ara bé, pel que fa a bibliografia sobre biblioteconomia es poden trobar molts exemples anteriors. No en va es disposa d'un substrat més consolidat en aquest àmbit.

La principal font d'informació per a la localització d'aquestes obres és la *Bibliografía española* (1958 -). Això s'ha complementat amb la consulta al Catàleg de l'ISBN¹³³ i a les bibliografies citades en els textos espanyols, en els programes de docència, etc. D'aquesta manera, s'ha pogut recopilar un gran nombre de monografies espanyoles sobre documentació¹³⁴ que, tot i no ser totalment completa i tancada, aspira a l'exhaustivitat. No s'han inclòs en aquest apartat les actes de congressos i jornades, ni tampoc aquells textos que, després del 1972, no disposen del número ISBN, ni els que no arriben a les 50 pàgines. S'hi fan constar també les diverses edicions que es puguin haver realitzat d'una mateixa obra.

Aquesta relació d'obres servirà, a efectes del present treball, per a dues coses:

- per presentar un balanç i valoració de la política editorial i de la producció de monografies en el camp de la informació i documentació.
- per comprovar, en els casos que hi consti, quina denominació de la disciplina s'utilitza al títol del llibre [v. 13.4]

Les primeres monografies sobre documentació publicades a la península (p.e. els llibres de Javier Lasso o Juan Roger) són, bàsicament, llibres de metodologia del treball científic que incorporen alguns capítols específics de documentació, des de la perspectiva de tècniques auxiliars o instrumentals del treball científic.

En la mateixa línia, i generalitzant una mica, es constata que una part important de les obres relacionades en la llista no són altra cosa que manuals de la matèria on s'aborden els temes d'una forma general, sense aprofundiment i amb absència d'especialització. Paral·lelament, una part considerable de la resta de títols tenen un

¹³³ Es pren com a font secundària degut al fet que, en tenir una base comercial, les seves descripcions i indexació de les obres no són gaire fiables. Tot i això, en la seva classificació per matèries disposa d'una entrada específica per a Biblioteconomia (012) i una altra per a Documentació i arxius (187). A vegades, per problemes en la classificació dels llibres a partir dels títols, es fa difícil trobar algunes monografies de la matèria. (Que potser es troben a periodisme, informàtica o medicina).

¹³⁴ O sigui, que facin referència a aspectes relacionats amb el control i anàlisi de la informació científica i tècnica.

caràcter altament divulgatiu, amb poca aportació innovadora. (Aquesta caldria anar-la a cercar, més aviat, en alguns articles de revista o comunicacions presentades a congressos i jornades).

Taula 4. Distribució per editorials

FUINCA	19	18%
CIDC	8	7,6%
Mitre (i ATE)	7+4	10,5%
Parainfo	6	5,7%
CDIB	5	4,75%
Pirámide	3	2,85%

A partir de les dades presentades a la taula precedent, es constata una gran dispersió de segells editorials. Per altra banda, els dos organismes que han publicat un major nombre de títols en aquest camp¹³⁵ no són, pròpiament, editorials. Es tracta de Fuinca i del CIDC (entre tots dos s'aproximen a una tercera part dels títols). El segell Mitre (abans ATE), avui ja inactiu, seria l'editorial clàssica amb un major nombre de títols publicats. La resta d'editorials (en les quals s'hi comptarien centres docents i també associacions) tindrien una presència més aviat escassa i molt repartida. Entre aquestes que, ocasionalment, han anat publicant algun llibre de documentació, però sense disposar de cap línia específica sobre la matèria es podrien destacar: Parainfo, Centro de Documentación e Informática Biomédica, Dossat, Fundesco i, en menor escala, Tecnos, Labor, PPU o Pòrtic.

Per altra banda, també existeixen algunes col.leccions amb tradició que solen aplegar conjuntament, però, les obres de l'àrea de biblioteques amb les de documentació. Entre aquestes cal destacar, actualment, la tasca de la Fundación Germán Sánchez Ruipérez (FGSR) que disposa de la col.lecció "Biblioteca del libro", la qual tot i abarcar un camp més genèric que no l'estrictament documental és la més activa de

¹³⁵ Cal recordar que el llistat només inclou obres d'autors espanyols i que, per tant, es pot donar el cas d'editorials amb un catàleg notable de títols sobre la matèria, però que en aquest apartat tinguin molt poca presència.

les existents. Una tasca important la va realitzar, fins a la seva desaparició, l'editorial Mitre (abans ATE) i la seva col.lecció "Textos de informática y documentación", una de les poques col.leccions específiques que han existit i on es van publicar moltes monografies espanyoles i també traduccions de textos estrangers. Molt més antiga és encara la col.lecció "Anejos del Boletín de la Dirección General de Archivos y Bibliotecas". Es tractava d'un conjunt de petits textos sobre arxius i biblioteques, molt desiguals en extensió (alguns d'ells no arribaven ni a les 50 pàgines) i contingut. La revista del mateix nom n'era la promotora. La Universitat de València, amb la col.lecció "Cuadernos de Documentación e Informática Biomédica", dedicada especialment a treballs de bibliometria de literatura mèdica, ha exercit un paper destacat dins de les Universitats. També es pot ressaltar la Universidad Complutense de Madrid, amb els "Cuadernos de Trabajo del Departamento de Documentación" (uns textos breus de la Facultat de Ciències de la Informació). L'Escola de Biblioteconomia i Documentació de Barcelona també disposa de la col.lecció "Quaderns de treball", un conjunt de textos¹³⁶ sobre temàtica relacionada amb la biblioteconomia. Fuinca també va disposar, durant un temps, de la col.lecció "Tecnologías de la información y bases de datos".

Aquesta migradesa editorial s'acompanya, a més, d'una mala distribució del producte. Això fa que les monografies especialitzades, ja de per sí minoritàries, no es trobin, a més, en molts punts de venda de la península. (En aquest cas, no cal ni parlar tampoc de política de promoció perquè és totalment inexistent).

Taula 5. Distribució territorial

Madrid	62	57,4%
Barcelona	34	31,5%
València	6	5,5%
Pamplona	2	1,8%
Altres	5	3,7%

¹³⁶ N'han aparegut 11 números fins al 1991.

Si es mira la distribució territorial de la producció editorial a partir de la llista dels annexos¹³⁷, es constata un predomini de Madrid, seguit a distància per Barcelona i després per València i Pamplona. La concentració territorial és, basant-se en aquestes dades, bastant notable, ja que de Madrid i Barcelona procedeixen gairebé el 90% de les edicions.

Taula 6. Distribució per llengües

Castellà	98	93,3%
Català	7	6,6%

Pel que fa a la llengua, el castellà és l'idioma utilitzat a la pràctica totalitat dels textos. El català, l'única altra llengua peninsular present, disposa tan sols d'un nombre testimonial de títols. En aquest cas, el mercat encara és més reduït que l'espanyol i, per això, els productes editats són molt pocs. El CIDC, tot i no ser pròpiament una editorial, és un dels principals editor en llengua catalana.

Taula 7. Distribució per anys

1940-1949	1	0,01%
1950-1959	0	-
1960-1969	3	2,8%
1970-1979	12	11,5%
1980-1989	74	71,1%
1990-1991	14	13,5%

L'augment del mercat (que ha provocat, entre d'altres factors, la creació de noves escoles universitàries de biblioteconomia i documentació; o la introducció de la documentació a diversos plans d'estudi), i dels productors (també ha crescut notablement el personal docent i investigador), fan presagiar un notable increment de

¹³⁷ És a dir, fent abstracció de la variable temporal, i considerant el conjunt de publicacions com una unitat.

l'edició de monografies. Aquesta tendència ja es constata si s'analitza la distribució cronològica de les monografies. Existeix una corba de creixement constant pel que fa al nombre de títols publicats, que es fa especialment palesa a partir de la dècada dels 80, en què es multiplica per cinc el nombre d'edicions realitzades respecte a la dècada anterior. (Aquest notable increment de la producció segurament es mantindrà també als anys 90, si es fa una projecció de les poques dades que es disposa hores d'ara).

Les obres espanyoles, per motius diversos (no inclouen gaire investigació, excessiva acotació geogràfica, manca de promoció, etc.) no tenen interès més enllà de la península i, per tant, no són traduïdes. Per altra banda, les traduccions espanyoles d'obres estrangeres, relativament abundants, tenen moltes vegades un valor discutible i solen realitzar-se amb retard.

13.1.2. Tesis doctorals [v. 17.3]

L'escàs nombre de tesis doctorals sobre documentació llegides a l'Estat espanyol constitueix una altra petita mostra del baix grau de desenvolupament de la disciplina. (En la memòria de tesis doctorals espanyoles del període 1976-89, presentada pel Consejo de Universidades [TESIS, 1990] només n'apareixen 21 d'aquesta matèria)

Un dels principals problemes que afronten aquest tipus d'obra és la dificultat de donar-se a conèixer i sortir més enllà del Departament on s'han llegit. Si es té present que poquíssimes tesis doctorals arriben a publicar-se (com ha estat el cas, p.e., de les de Ma.E.Fuentes, M.Caridad, o N.Amat) i que només un nombre similar donen lloc a la confecció d'articles, es pot deduir fàcilment que la seva àrea d'influència o coneixement difícilment superarà els cercles més pròxims.

Taula 8. Distribució per Universitats¹³⁸

UVEG	10	45,5%
UCM	6	27%
UAB	3	13,5%
UGR	2	9%
UAL	1	4,5%

La presentació de les tesis a Facultats o Departaments molt diversos, no tan sols per la ubicació geogràfica de la seva Universitat, sinó també per les àrees de coneixement que representen, encara contribueix més a aquesta dispersió. Més d'un 45% de les tesis s'han llegit a la Universitat de València-Estudi General. Totes aquestes, a més, són de bibliometria. A continuació vindria la Universidad Complutense de Madrid, on predominen més aviat els temes bibliogràfics. Es constata també una escassa distribució territorial perquè només s'han fet lectures de tesis a 5 universitats espanyoles.

Taula 9. Distribució cronològica

1976-1980	5	22,8%
1981-1985	9	41%
1986-1990	8	36,2%

A la primera meitat dels 80 es produeix un augment significatiu (quasi del 100%) de lectura de tesis doctorals, un nivell que es manté pràcticament estable a la segona meitat dels 80. Des de fa deu anys, doncs, es mantenen uns índexs de dues lectures cada any.

¹³⁸ UVEG (Universitat de València-Estudi General), UCM (Universidad Complutense de Madrid), UAB (Universitat Autònoma de Barcelona), UGR (Universidad de Granada), UAL (Universitat d'Alacant).

En una comunicació presentada a les 3as. Jornadas Españolas de Documentación Automatizada, Adelaida Román [ROMÁN, 1990] intenta fer una aproximació a les àrees més investigades en el camp de la biblioteconomia i la documentació. La distribució temàtica que proposa es basa en l'anàlisi de les tesis doctorals presentades a les Universitats espanyoles en aquest període 1976-1989. Les principals línies serien les següents:

Taula 10. Distribució temàtica

Estudis bibliomètrics	47%
Fons bibliogràfics	26%
Emmagatzematge i recuperació de la informació	21%
Altres	6%

[Font: ROMÁN, 1990]

Es constata, també, que cap d'elles no aborda qüestions teòriques relacionades amb la disciplina.

13.1.3. Publicacions periòdiques [v. 17.4]

De la mateixa manera que s'ha procedit en l'apartat dedicat a les monografies, ara s'intentarà inventariar les publicacions periòdiques del camp de la documentació que s'han publicat o encara es publiquen a l'Estat espanyol¹³⁹. Paral·lelament a l'anàlisi dels termes utilitzats en els seus títols, es presentarà un breu dibuix del sector: tipus d'editors, temàtiques, periodicitat, distribució territorial i mercats, etc. Només es prendran en consideració aquelles publicacions que tinguin un caràcter científic clar, excloent-se, per tant, els butlletins d'informació que gairebé totes les associacions de professionals remetent als seus adherits i altres publicacions similars (com ara, p.e.

¹³⁹ En aquest cas, no es diferenciarà entre les publicacions periòdiques especialitzades en biblioteconomia i les que ho són en documentació, perquè aquestes matèries solen tractar-se i publicar-se de forma conjunta.

la revista *InfoMercado*, publicada per Fuinca des del 1989 però que, tot i contenir informacions molt interessants, seria una mena de butlletí d'informacions breus).

El nombre de publicacions periòdiques especialitzades en l'àmbit de la documentació és, també, més aviat escàs. Tot i que la relació pugui semblar molt llarga, la coincidència en el temps de les publicacions mai ha estat nombrosa. Actualment, es troben al mercat 10 publicacions de periodicitat, enfoc i abast molt diversos.

En la majoria dels casos es tracta de publicacions que depenen d'alguna associació professional (ja sigui l'ANABAD, l'AAB o el Col.legi Oficial de Bibliotecaris-Documentalistes de Catalunya), d'un institut oficial (p.e. CSIC) o d'un centre docent/universitari (p.e. Facultat de Ciències de la Informació de la Universidad Complutense de Madrid, l'Escola de Biblioteconomia i Documentació de Barcelona o la de Granada, etc.). La varietat dels editors es podria agrupar en una quàdruple tipologia:

- Associacions, col.legis o cossos de professionals: CFAB, ANABAD, ABC, AAB, COBDC, ADAB, AABADOM
- Universitats: EUBD-Barcelona, CCI-UCM, EUBD-Granada
- Organismes oficials: Dir. Gral. Archivos y Bibliotecas, CSIC
- Entitats o fundacions sense ànim de lucre: Fondo para la Investigación Económica y Social (FIES), Confederación Española de Cajas de Ahorro (CECA), Educación y Bibliotecas, FGSR.

No existeix, com es pot veure, la figura de l'editor privat, de l'empresa periodística que crea un producte (en aquest cas, una revista) per treure-li una rendibilitat econòmica.

Un altre aspecte a destacar de les publicacions periòdiques espanyoles és l'absència gairebé total d'especialització. No existeix un mercat prou ampli que permeti l'existència de revistes especialitzades en classificació, informàtica documental, recuperació de la informació, discos òptics o teledocumentació, per esmentar alguns exemples. Això, que és un fet consolidat als EUA o a la Gran Bretanya, encara està molt lluny de poder ser realitat a l'Estat espanyol. L'única excepció potser la

constituïria *Educación y bibliotecas*, revista dedicada a temes de biblioteques escolars. No obstant això, hi hauria algunes publicacions que tractarien amb més profunditat determinats temes. Així, p.e., la *Revista española de documentación científica* monopolitza gairebé els articles de bibliometria i sociometria que es publiquen a l'Estat espanyol. L'existència d'aquesta perspectiva tan generalista fa que normalment s'incloguin i es tractin de forma global aspectes tant de biblioteconomia com de documentació. Així doncs, es repeteix altre cop aquí el tret que ja s'ha destacat quan es feia referència a la formació o a les associacions: la integració de la documentació amb la biblioteconomia.

La periodicitat d'aquestes publicacions és més aviat dilatada en el temps: la majoria són trimestrals, semestrals o anuals. (Només el *Boletín de la Asociación Andaluza de Bibliotecarios* és trimestral). A més d'això, el compliment d'aquestes periodicitats és bastant irregular.

Cada revista, per altra banda, disposa de mercats molt sectorials i repartits (els respectius associats, en la majoria dels casos) no existint un referent global comú de prestigi que orienti els camins de la recerca i la investigació. El *Boletín de ANABAD*, en virtut dels més de 40 anys d'existència, i la *Revista Española de Documentación Científica*, editada pel CSIC, exercirien una mica el paper de capdavanteres del sector.

Taula 11. Distribució territorial per CCAA de les publicacions periòdiques vives

Madrid	4
Andalusia	3
Catalunya	1
Astúries	1
Castella-Lleó	1

De les dades mostrades per la taula es confirmaria el predomini de Madrid (un 40%) i una notable presència a Andalusia. Això contrastaria amb la poca importància de Catalunya, malgrat que té un mercat editorial important en molts altres sectors.

Només existeix una publicació periòdica d'anàlisi (butlletí de resums), *Bibliografía de biblioteconomía*, editada per la Fundació Germán Sánchez Ruipérez. Aquesta conté els sumaris i resums només de les revistes que reben a la biblioteca de la Fundació. L'absència d'un criteri clar i de prestigi a l'hora d'incloure unes publicacions o altres, així com la seva periodicitat anual, limita considerablement la seva importància i possible influència.

13.2. Reunions científiques [v. 17.5]

Els congressos i jornades constitueixen una de les activitats científiques més importants i dinàmiques. Permeten les trobades, intercanvis de punts de vista, i el coneixement de les darreres investigacions sobre la matèria, constituint un dels pocs centres de contacte periòdic entre els investigadors, ja siguin públics o privats (treballen en empreses del sector).

Els congressos i conferències científics en el camp de la documentació estan augmentant en qualitat i en quantitat. Fa deu anys, el panorama de les reunions científiques era pràcticament un desert. Actualment, en canvi, existeixen, al menys 6 trobades estables i consolidades: Jornades Catalanes de Documentació (JCD), Jornades Españolas de Documentación Automatizada (JEDA), Jornades Bibliotecarias de Andalucía (JBA), Jornadas de Documentación Médica (JDM), Jornadas de documentación e información en Ciencias de la Salud (JIDCS) i els Congressos de ANABAD (CANABAD). Aquestes conviuen amb moltes altres d'espòràniques, o que no van més enllà d'una o dues edicions.

Excepte les JDM i les JIDCS, que són les úniques especialitzades, tota la resta apleguen el conjunt de professionals i investigadors de la matèria. Tot i això, també va en augment el nombre de reunions especialitzades, malgrat no tinguin massa continuïtat en la majoria dels casos. (P.e. en els àmbits del màrqueting per a biblioteques, el videotex, etc.).

L'abast geogràfic (per la influència que generen) dels congressos és variable. Mentre que n'hi ha alguns que tenen caràcter estatal i van canviant de seu a cada edició (p.e. JEDA, CANABAD, JDM, JIDCS) n'hi ha d'altres que no se celebren més enllà dels límits geogràfics de territoris autònoms (p.e. JCD o JBA) tot i que tinguin repercussió i hi participin també professionals de tot l'estat. De tota manera, però, normalment el poder de convocatòria no sol traspasar la península. El que cada cop és més freqüent, en canvi, és la presència espanyola a reunions a l'estranger. (En aquest sentit hi ha contribuït sobremanera el notable augment de recursos i dotacions econòmiques que, per a aquests capítols, es disposa a les institucions acadèmiques superiors i als centres d'investigació). Per altra banda també és cada cop més freqüent la celebració i organització a la península de congressos d'abast internacional. (P.e. RIAO'91, FID'92 o IFLA'93, per esmentar tan sols els més recents).

Les contribucions (ja siguin ponències o comunicacions) solen ser molt nombroses i constitueixen una de les millors fonts de coneixement del grau d'investigació de l'Estat¹⁴⁰. (El seu nivell és perfectament equiparable o superior, en alguns casos, als textos apareguts a les publicacions periòdiques estatals). Tal i com passa a la resta de països occidentals, aquests actes solen ser organitzats per les associacions de professionals, tot i que disposin també, en la majoria dels casos, d'ajut i suport institucionals.

A l'annex 17.5 es relacionen amb detall els congressos, seminaris, conferències i jornades més importants realitzats a Espanya en matèria de documentació i biblioteques. (No s'hi citen, però, els congressos d'associacions internacionals que van tenir lloc a l'Estat). En la mateixa línia del que s'ha enunciat respecte a les monografies i les publicacions periòdiques, a l'hora de l'anàlisi només es tindrà en compte les denominacions genèriques donades a aquestes reunions científiques.

¹⁴⁰ Per a molts autors és més senzill veure publicats els seus textos a les actes de congressos, que no pas a les mateixes publicacions periòdiques.

D'entre les reunions científiques més importants que se celebren cal destacar aquelles que han pogut realitzar més d'una edició demostrant, d'aquesta manera, continuïtat i consolidació, factors que prestigien aquest tipus d'activitats. A continuació se'n presenta una breu descripció:

- Congreso ANABAD (5 edicions, des de 1981)

Aquesta reunió científica s'estructura en les mateixes seccions que existeixen a l'ANABAD. És per això que no tracta específicament el camp de la documentació, sinó que també inclou els arxius, les biblioteques i els museus. Anteriorment, l'antiga ANABA organitzava congressos independents per a les seccions d'arxius i biblioteques. Aquests se celebraven, però, a la mateixa ciutat i en la mateixa convocatòria, tot i que poguessin tenir numeracions diferents. A partir de la dècada dels 80 van agrupar les denominacions.

- Jornades Catalanes de Documentació (3 edicions, des del 1983)

Constitueixen la reunió científica de la matèria més important del Principat i també una de les més importants de l'Estat. Malgrat l'adjectivació geogràfica, cada cop hi assisteixen un major nombre de professionals i estudiosos de la resta de la península. Les dues primeres edicions van ser organitzades per la SOCADI i, a partir de la tercera, s'hi ha afegit també el COBDC. Al gener de 1991 se celebrarà la quarta edició. La periodicitat prevista és biennal.

- Jornadas Españolas de Documentación Automatizada (3 edicions, des del 1984)

La primera edició es va celebrar a Madrid el 1984 sota els auspicis de dos organismes institucionals: el CSIC i la CIRIT. Un dels seus primers antecedents va ser la *Reunión de especialistas en centros de teledocumentación*, organitzada a Madrid per Fuinca al 1982, i que va aplegar, per primer cop, la majoria dels professionals de la matèria. A la darrera edició celebrada a Mallorca al 1990, tot i que tant el CSIC (via ICYT) com l'IEC han col.laborat en l'organització, el pes d'aquesta ha anat a càrrec de les associacions de professionals que formen part de la FESABID. Aquesta reunió científica és, sens dubte, la més concorreguda de totes les que es realitzen a l'Estat

espanyol, i la que aplega una major dispersió geogràfica, i procedència professional (Universitats, instituts oficials, empreses privades, etc.). La periodicitat tendeix a ser també biennal, intentant alternar-se, per tal d'evitar coincidències, amb les Jornades catalanes. Tot i això, entre la segona i tercera edicions han passat gairebé 4 anys.

- Jornadas de Documentación Médica (4 edicions des del 1985)

A diferència de les anteriors, tenen un caràcter bastant especialitzat i constitueixen, en aquest sentit, un dels pocs exemples de reunió científica periòdica d'un sector aplicat de la documentació. Organitzades per la Sociedad Española de Documentación Médica. Reuneixen els professionals dels serveis de documentació (historials clínics) dels centres hospitalaris espanyols. Els assistents normalment tenen, com a formació bàsica, els estudis de Medicina. A partir del 1989 s'alternen el que són Jornades amb els Congressos.

- Jornadas de Información y Documentación en Ciencias de la Salud (3 edicions, des del 1986)

Com les anteriors, també tenen un caràcter totalment aplicat i referit també al camp de la Medicina. Ara bé, en aquest cas apleguen, majoritàriament, els professionals de les biblioteques mèdiques, els quals se solen considerar bibliotecaris especialitzats, i no als professionals dels serveis de documentació clínica, que serien majoritàriament metges especialitzats en el tractament d'un determinat tipus de documents (els historials clínics).

13.3. Projectes de recerca [v. 17.6]

La investigació a l'Estat espanyol ha experimentat un increment notable en els darrers anys. Aquest és un fet constatable, en general, a totes les disciplines. L'augment dels recursos estatals cap a la investigació té els seus orígens en la Ley de Fomento y Coordinación General de la Investigación Científica y Técnica (Llei 13/86). A partir d'aquest moment es crea la Comisión Interministerial de Ciencia y Tecnología (coneguda normalment per CICYT) i s'instaura el Plan Nacional de I+D (1988-

1991), el qual està estructurat en Programes específics adreçats a àrees científiques concretes¹⁴¹.

A la convocatòria de 1989 del Plan Nacional s'inclouen nous programes, un dels quals és el "Programa Nacional de Información para la investigación científica y el desarrollo tecnológico" (BOE 17/06/89) i que va ser concebut com a recolzament i suport de les activitats d'investigació incloses dins del Plan Nacional (a la resta dels programes). En aquest sentit, es recull sobremanera la vessant instrumental de la informació i documentació científica. L'àmbit de la informació no va ser inclòs en el primer any de vigència del plan Nacional perquè no es disposava encara de dades suficients sobre l'estat del sector. Els principals objectius d'aquest programa específic són dos:

- potenciar els sistemes de recollida, tractament i accés a la informació, mitjançant la introducció de noves tecnologies a les biblioteques, arxius i centres de documentació.
- fomentar la producció, manteniment i distribució de bases de dades, que facilitin el control de la producció científica de l'estat¹⁴².

També al 1989 la Generalitat de Catalunya, a través de la CIRIT, va presentar 10 programes propis a la Comisión Interministerial de Ciencia y Tecnología per a la seva inclusió en el Plan Nacional de Investigación Científica y Desarrollo Tecnológico. (Això era en compliment de l'article 6 de la Ley de Fomento y Coordinación General de la Investigación Científica y Técnica que descriu els mecanismes de col.laboració entre l'Administració Central i les autonòmiques).

¹⁴¹ El contingut d'aquesta llei va ser impugnat en el seu dia pel govern de la Generalitat de Catalunya perquè a la distribució de recursos per a la investigació que fa la CICYT no hi tenen accés les CCAA.

¹⁴² Les principals línies d'acció que se'n derivarien són les següents:

- informatització de biblioteques i centres de documentació d'Universitats i centres públics de recerca
- elaboració de catàlegs col.lectius
- creació de bases de dades científico-tècniques
- mobilitat del personal especialista
- organització de sessions tècniques, seminaris, tallers, etc.

Taula 12. Distribució temàtica dels projectes aprovats fins al 1990

Producció i/o distribució de bases de dades	12
Disseny de nous sistemes de recuperació de la informació	5
Automatització de biblioteques	1
Llenguatges documentals	1
Altres	1

D'aquí es dedueix l'existència de molt poca dispersió temàtica, ja que el 60% dels projectes serien per a la creació de bases de dades, i un 25% per a la recerca de nous sistemes de recuperació de la informació, una matèria molt complementària de l'anterior¹⁴³.

Taula 13. Distribució dels projectes de recerca per centres¹⁴⁴

CEEOP	1	5%
CSIC	3	15%
ICYT	2	10%
ISOC	3	15%
IEC	4	20%
ISSD	1	5%
UZ	2	10%
UCM	1	5%
UIB	1	5%
UB	1	5%
UVEG	1	5%
SBS	1	5%

¹⁴³ Adelaida Román estableix la següent relació temàtica prenent, com a mostra els projectes d'investigació presentats (un total de 42) fins al 1990 [ROMÁN, 1990]:

- Emmagatzematge, recuperació de la informació i bases de dades (15)
- Automatització de biblioteques (6)
- Fons bibliogràfics específics (4)
- Metodologia i nous productes (9)
- D'altres: Terminologia, Producció científica, Història de les biblioteques i dels arxius, etc.

¹⁴⁴ CEEOP (Centro de Experimentación de Obras Públicas), CSIC (Consejo Superior de Investigaciones Científicas), ICYT (Instituto de Información y Documentación en Ciencia y Tecnología), ISOC (Instituto de Información y Documentación en Ciencias Sociales), IEC (Institut d'Estadística de Catalunya), ISSD (Instituto Superior San Dámaso), UZ (Universidad de Zaragoza), UCM (Universidad Complutense de Madrid), UIB (Universitat de les Illes Balears), UB (Universitat de Barcelona), UVEG (Universitat de València-Estudi General), SBS (Servei Basc de la Salut).

Entre aquests deu programes presentats (dels quals al final només es va aprovar el de Química Fina) se n'hi podia trobar un d'específic. Es tractava d'*Informació i documentació : INFODOC 1989-1992*, que contenia la descripció de diverses línies d'investigació susceptibles de ser finançades pel govern central.

El document fa un lleuger repàs a la situació de la informació i documentació a Catalunya tot destacant els seus dèficits i proposa, a continuació, diverses línies d'actuació a subvencionar:

- Estudi, disseny i promoció d'una xarxa informatitzada de biblioteques i serveis d'informació científics a Catalunya.
- Elaboració i difusió de catàlegs col.lectius que facilitin l'accés als fons documentals existents
- Creació, manteniment i explotació de bases de dades pròpies (P.e. Base de dades de la ciència a Catalunya de caràcter multidisciplinar i també altres bases de dades especialitzades).
- Desenvolupament de serveis d'assessorament, investigació i experimentació en matèria d'informació i documentació
- Formació bàsica i permanent dels professionals del sector
- Emmagatzematge de la documentació científica no publicada en suports consultables

Si es compara el contingut d'aquest programa amb el "Programa Nacional de informació para la I+D" abans comentat, es constata que les coincidències són màximes. Les línies d'actuació que es proposa subvencionar són idèntiques a les espanyoles. L'única diferència consistia en que els recursos serien assignats per la Generalitat a projectes de l'àmbit territorial català.

A partir de la relació de projectes aprovats subministrada per la CICYT [v. 17.6] es pot constatar que tots ells estan molt orientats a l'aplicació (creació i disseny de bases de dades, automatització de catàlegs o bibliografies, etc.).

Segons aquestes dades, hi hauria dos organismes que serien els màxims acaparadors. Per un costat, el CSIC i els instituts d'ell dependents (un 40% del total) i, per l'altra, l'Institut d'Estadística de Catalunya (20%). Els equips de recerca, per tant, semblen estar més actius i compactats als instituts públics d'investigació (un 60%) que no pas a les Universitats (un 30%). Aquests dos nuclis, personal investigador vinculat a organismes estatals de recerca i el personal universitari, serien els més actius en aquest camp.

Tot i que no es disposi de dades oficials al respecte, també es pot parlar una mica de recerca privada¹⁴⁵. En aquest cas, estaria centrada gairebé exclusivament en el desenvolupament i perfeccionament de sistemes d'emmagatzematge, processament i recuperació de la informació trobant-se, molt sovint, directament relacionades amb empreses d'informàtica. (Aquest seria el cas, p.e., de Micronet que desenvoluparia programes de recuperació de la informació i produiria discos òptics de bases de dades espanyoles).

El paral·lelisme entre investigació i sector públic en alguns països (els EUA serien el cas emblemàtic) va arribar a ser tan intens, fins al punt que la influència governamental a l'hora d'establir línies de recerca de la disciplina (l'agenda d'investigació) era decisiva. D'aquesta manera, els camps més investigats serien aquells àmbits prioritzats pels ajuts estatals. Aquest fenomen no seria constatable encara a l'Estat espanyol, entre altres motius perquè la política de subvencions a la investigació encara no és prou omnipresent com per condicionar-ne les línies d'investigació.

També existeixen, a més dels esmentats, altres programes de caràcter supranacional als quals també hi tenen accés la població científica espanyola. Els més importants serien els de la Comunitat Europea que, principalment des de la DG XIII, finançaria

¹⁴⁵ Cal tenir present, però, que els projectes d'investigació presentats a les convocatòries del Plan Nacional només poden ser subscrits per organismes públics o privats sense ànim de lucre. D'aquí prové la dificultat de conèixer els nivells de recerca fora del sector públic.

recerques en el camp de la informació i documentació. Així, p.e., l'IEC està conclouent una investigació sobre distribució de bases de dades a Espanya que ha comptat amb el suport del programa STAR. La Universitat Autònoma de Barcelona, conjuntament amb la Universitat de Tilburg (Països Baixos) i la de Patras (Grècia) també disposa d'un ajut del programa COMETT, per tal de desenvolupar serveis d'informació interactius per a usuaris.

13.4. Anàlisi de les denominacions

Moltes vegades, a l'àmbit de la producció científica no s'utilitza el nom genèric de la disciplina, sinó que es fa referència a les seves subespecialitats o termes específics dins de la documentació. Aquest seria el cas de moltes monografies i la pràctica totalitat de tesis doctorals i projectes de recerca. L'excepció la constituïrien les obres generals sobre la disciplina, les publicacions periòdiques i les reunions científiques.

13.4.1. *Documentació científica*

Lasso (1947) i Roger (1969) van ser els primers autors a incloure aquest terme al títol d'una monografia. Tot i això no és fins al 1987 que Núria Amat tornarà a utilitzar *documentació científica* per incloure'l al títol d'una obra seva.

El terme també consta de forma destacada i, en aquest cas curiosament, a la *Revista española de documentación científica* (1977). Aquesta publicació, editada pel CSIC i els instituts dependents d'ell, no pren el nom *informació i documentació* que és l'utilitzat normalment pel CSIC per a designar la disciplina, sinó que s'inclina per l'accepció *documentació científica*.

El terme, però, no ha estat adoptat per cap de les reunions científiques de la península. La seva presència, doncs, és més aviat limitada.

13.4.2. Documentació

És un dels termes més utilitzats. Si a més es compten les diverses adjectivacions de què sol acompanyar-se (*periodística*, *mèdica* o *automatitzada*), aleshores es pot qualificar, sens dubte, com la denominació predominant.

La primera monografia que incorpora el terme al títol és el *Manual de documentación* (1969), de J. Lasso de la Vega. A partir d'aquí és utilitzat amb freqüència per altres autors: López Yepes (1978), Coll Vinent (1978, 1982), Vicenta Cortés (1980), E. Currás (1989), G. Galdón (1986), García Gutiérrez (1984 i 1990), etc. Alguns cops s'empra amb l'adjectivació corresponent a camps d'aplicació quedant aleshores *documentació mèdica* (Terrada, 1983 i 1988), o *documentació periodística* (Galdón, 1989).

Pel que fa a les publicacions periòdiques és utilitzat només per *Documentación de las Ciencias de la Información* (1976) i pels *Cuadernos de documentación de las Cajas de Ahorros* (1985-87). Al 1961, en el número 59 del *Boletín de la Dirección General de Archivos y Bibliotecas*, va començar la secció "Documentación", la qual va aparèixer, no obstant, de forma molt irregular. Tot i utilitzar aquest terme per a designar la secció, a la breu presentació que se'n fa es parla més aviat de *documentalisme* [v.15.2].

Es la designació adoptada de forma majoritària a les reunions científiques: les Jornades Catalanes, les Jornades de Documentació mèdica i les Jornades Espanyoles. La petita diferència rau en el fet que, en el darrer cas, s'adjectiva amb *automatitzada*. Aquests esdeveniments (i especialment JCD i JEDA) constitueixen les trobades més importants de professionals i investigadors de la matèria que es realitzen a Espanya.

13.4.3. *Ciències de la documentació*

Terme introduït per Emilia Currás al 1982 a *Las Ciencias de la documentación: bibliotecología, archivología, documentación e información*. Tornarà a fer servir la designació per a una altra monografia del 1988. També s'utilitzarà als documents elaborats pel Consejo de Universidades referents a la proposta de la nova diplomatura i llicenciatura en Ciències de la documentació. La revista *Ciencias de la documentación* (1990), de la Universidad de Granada, també l'adopta de forma ben explícita. L'aparició del terme és més aviat tardana i la seva presència en aquest àmbit és molt limitada.

13.4.4. *Informació i documentació científica*

És un terme amb petites variacions en la seva adjectivació, ja que pot anar sense adjectius, acompanyat de *científica* o de *científica i tècnica*. Aquesta denominació no disposa, en aquest àmbit, de la presència de què gaudeix a d'altres.

Poc utilitzat en els títols de monografies. El manual d'Álvarez-Ossorio (1988), juntament amb la darrera compilació de López Yepes (1989) serien les poques excepcions, si descomptem els títols d'alguns informes de planificació política [ABELLA, 1978] i [DIRECTRICES, 1983]. Tampoc disposa de presència en el camp de les publicacions periòdiques.

Pel que fa a les reunions científiques, es va utilitzar per primer cop al 1978 a REUNIBER, en la mateixa forma que encapçala el paràgraf. A l'edició següent, però, se li va afegir una nova adjectivació, passant a ser *informació i documentació científica i tècnica*. No obstant això, aquesta conferència ja ha deixat de celebrar-se, i la designació aludida només es conserva a les Jornades d'Informació i Documentació en Ciències de la Salut. Aquesta celebració ha utilitzat, des de la seva primera edició celebrada a Santander al 1986, la denominació *informació i documentació*. En aquest cas, però, no s'utilitza cap mena d'adjectivació, com ara *científica* i/o *tecnològica*.

La proposta de Programa de recerca enviat per la Generalitat de Catalunya a la CICYT, també adoptava aquest terme: *Informació i documentació : INFODOC 1989-1992*.

13.4.5. Altres

També podria trobar-se tot un seguit d'altres denominacions que, malgrat que puguin disposar de major importància a d'altres sectors, tenen una presència molt esporàdica en el camp de la producció científica. Aquestes serien:

- *Documentació i informació científica i tècnica*

Només constaria al títol de les *Directrices para una plan nacional de actuación 1983/86 en materia de documentación e información científica y técnica* (1983), l'informe encarregat per la Subdirección General de Documentación e Información Científica y Tècnica.

- *Ciència documental*

Correspondria al títol d'una monografia de R. Coll Vinent.

14. Sector (Serveis d'informació i documentació)

Aventurar l'existència manifesta d'un sector o àmbit econòmic de la informació i documentació a Espanya és una qüestió arriscada. Tot i que s'intueix un baixíssim grau de desenvolupament, la pràctica absència de dades estadístiques impedeixen de fer-ne una anàlisi detallada. De tota manera, és important abordar la informació i documentació també des d'una perspectiva socio-econòmica diferenciada de l'estrictament professional, ja realitzada en un capítol precedent.

El concepte de fons d'aquest epígraf és el de mercat de la informació. Amb aquest terme es vol fer referència a l'existència d'una oferta i una demanda vinculades a la transferència d'informació científica i tècnica.

Aquesta noció de mercat ha nascut i s'ha consolidat especialment a partir dels sorgiment dels anomenats serveis d'informació electrònica, els autèntics introductors dels conceptes d'oferta i demanda al si d'aquest sector. Aquests serveis [v.14.2], que comprendrien bàsicament les bases de dades ASCII, el videotex i el CD-ROM, han provocat que la transferència d'informació s'hagi convertit en un valor de consum. Fins a la seva aparició no es pot parlar pròpiament en termes econòmics¹⁴⁶.

L'objecte de l'epígraf el constitueix, doncs, el sector socio-econòmic generat a l'entorn de la transferència d'informació. És per això que no es prendran en consideració tot un seguit d'empreses que serveixen de suport logístic o treballen per als serveis d'informació i documentació. Entre aquestes noves iniciatives a excloure del present anàlisi s'hi podrien comptar les assessories documentals, les empreses de desenvolupament de nous productes tecnològics (molt vinculades a empreses

¹⁴⁶ El cicle de vida del propi mercat permet establir [TURNER, 1991] diversos models diferenciats:

- emergència: es tractaria d'un mercat desestructurat, caracteritzat per la presència de nombrosos productors.
 - desenvolupament: els actors tendrien a consolidar la seva posició i a especialitzar-se.
 - maduresa: seria un mercat estable, controlat per un nombre limitat d'actors.
 - saturació: culminació de l'anterior, i caracteritzat per un excés d'oferta.
- Aquesta tipologia també és útil per tal de caracteritzar un mercat específic.

informàtiques), i altres empreses de serveis en general (gestió de compres i de subscripcions, proveïdors de material divers, etc.).

A l'Estat espanyol, no es pot parlar encara de l'existència d'un mercat de la informació i documentació, tot i que ja es comencen a dibuixar els seus perfils. El fet que la majoria dels serveis d'informació i documentació vagin néixer i desenvolupar-se com un servei públic, també ha contribuït a mantenir-los allunyats de les inexorables lleis del mercat. L'estructura actual del sector, per tant, és el fruit, en bona mesura, d'un conjunt de decisions polítiques preses en el decurs dels anys que n'han anat orientant el seu desenvolupament. (Això seria molt més acusat pel que respecta a les biblioteques, l'estructura de les quals seria conseqüència exclusiva de l'actuació pública, ja que no constitueixen ni probablement constituïran mai un sector econòmic on hi vulgui intervenir la iniciativa privada). Tot i això, darrerament i sobretot a partir del sorgiment de nous serveis telemàtics d'informació, comença a tenir un petit paper l'empresa privada. D'aquesta manera l'Estat espanyol s'aniria apropant al model mixt que regeix les societats avançades (els EUA, o GB, p.e.) on, tot i seguir-s'hi mantenint el sector públic, hi ha una notòria implantació de la iniciativa privada.

G. Anderla utilitza els termes *servei d'informació científica i tècnica* i *servei de documentació* com a sinònims, per tal de referir-se a aquella institució, organisme o grup d'organismes que participen en la transferència d'informació científica i tècnica d'una manera regular. Aquest seria el concepte al qual també es faria referència en aquest epígraf. D'aquesta manera es deixaria de banda l'àmbit general de les biblioteques, que tindria unes característiques molt especials¹⁴⁷. (Tot i això, tant les

¹⁴⁷ Fins a anys recents, tota la política estatal en matèria d'informació i documentació girava entorn de les biblioteques públiques. Aquest era l'eix central sobre el qual pivotaven les accions executives i legislatives endegades per les diverses administracions. Això va provocar la consolidació d'un àmbit bastant estructurat, que s'articulava a l'entorn dels següents pols:

- Biblioteca Nacional
- Biblioteques de titularitat estatal adscrites al Ministerio de Cultura o a un altre ministeri
- Biblioteques de titularitat estatal gestionades per les CCAA
- Xarxes de biblioteques (públiques i privades)
- Biblioteques provincials (depenents de l'Estat)
- Biblioteques universitàries (depenents de les Universitats)

biblioteques universitàries com les d'investigació quedarien incloses dins de l'anàlisi, perquè complirien perfectament la condició de participar en la transferència d'informació científica i tècnica).

No és tasca senzilla mostrar un panorama estructurat dels serveis d'informació i documentació. El no constituir un àmbit tan reglamentat com les biblioteques, provoca l'existència d'una casuística i dispersió molt variada. Tot i això, es presenta a continuació una descripció de l'àmbit partint d'una classificació genèrica en tres grans apartats: centres de documentació (denominació sota la qual s'aixoplugarien els centres d'informació científica i tècnica adscrits a organismes públics i/o privats), serveis d'informació electrònica (aquells en els quals la informació es troba enregistrada en un suport magnètic o òptic) i organismes promotors (agruparien un seguit de centres dinamitzadors del mercat de la informació).

14.1. Serveis d'informació i documentació

Per centre de documentació s'entén aquell servei que s'ocupa de la selecció, tractament i difusió d'informació especialitzada en un àmbit o subàmbit del saber¹⁴⁸. Solen estar adscrits o en relació directa amb les instàncies acadèmiques o

-
- Biblioteques d'investigació adscrites a organismes públics
 - Altres biblioteques públiques o privades
- A Catalunya, per la seva banda, existiria un sistema similar:
- Biblioteca Nacional
 - Xarxes de biblioteques (Generalitat, Diputació i Entitats d'estalvi)
 - Biblioteques universitàries
 - Biblioteques d'investigació
 - Altres biblioteques (públiques i privades)

Carme Mayol [MAYOL, 1985] va elaborar un estudi molt ben documentat sobre el panorama bibliotecari català, on es descriuen amb profunditat els principals pilars del mateix. Els seus orígens s'articularen, segons l'autora, a l'entorn del bloc compacte i coordinat que va constituir la creació de la Biblioteca de Catalunya (1914), l'Escola Superior de Bibliotecàries (1915), la Xarxa de Biblioteques Populars (1918) i la Direcció Tècnica de Biblioteques (1920). Darrerament també s'ha fet una descripció quantitativa dels serveis de lectura pública a Catalunya [CAMPS, 1991], desglossats per xarxes.

¹⁴⁸ Les biblioteques especialitzades, de les quals les universitàries en serien el representant més important, o les d'investigació, també formarien part d'aquest grup.

d'investigació (dos àmbits tradicionalment vinculats al sector públic), tot i que cada vegada més es van introduïnt també a les empreses privades.

La descripció d'aquest sector és una tasca complexa i laboriosa. Tot i això, es poden trobar alguns informes de situació, més o menys complets, realitzats en els darrers anys.

La panoràmica més antiga la constitueix el text de base redactat al 1973 amb motiu de l'estudi de l'OCDE [CONFRONTACIÓN, 1973]. Constava d'una descripció bastant detallada dels principals centres de documentació existents a l'Estat espanyol, tot i que estava especialment centrat en el sector públic. Posteriorment, J.R.P. Álvarez-Ossorio [PÉREZ, 1976] també va presentar una exposició bastant similar. A l'informe MEC també hi consta una descripció del sector però sense cap mena de quantificació [DIRECTRICES, 1983:120-122].

Uns anys més tard, al 1987, la Dirección General de Investigación Científica y Técnica va elaborar el *Directorio de centros de documentación y bibliotecas especializadas*, en el qual apareixen la descripció d'uns 1.900 centres ordenats per províncies. (També s'adjunten uns índexs alfabètics pel nom del centre, un d'organismes i un altre per matèries, segons la classificació de la UNESCO).

Finalment, amb motiu de l'entrada en vigor de la Llei d'investigació, es va tornar a realitzar un nou estudi per tal de determinar l'estat de la qüestió a Espanya en matèria de serveis d'informació i documentació. L'estudi-enquesta, promogut per la CICYT, va analitzar gairebé 4.000 possibles unitats generadores d'informació, de les quals només se'n van prendre en consideració 2.071 (la resta corresponia a centres mancats d'informació científica, o en els que aquesta no estava organitzada o fora de l'accés del públic). Alguns dels aspectes que ajudava a precisar eren els següents: tipologia dels serveis, dependència administrativa, data de creació, recursos humans i titulació,

matèria, recursos bibliogràfics i documentals, nivell d'automatització¹⁴⁹.

A partir de l'anàlisi d'aquest estudis, es podrien sintetitzar les principals característiques d'aquests tipus de serveis en el següent:

- *La majoria han estat promoguts des de les instàncies públiques.*

La creació de nous centres i serveis de documentació s'inicia a l'escalf de la iniciativa pública.

Molts d'ells es creen a imitació d'altres de pioners a l'estranger, i són una de les maneres en que s'introdueixen i desenvolupen les tècniques documentals a l'Estat. Per altra banda, també constitueixen el trampolí mitjançant el qual comencen a aplicar-se les noves tecnologies (en especial la informàtica) als serveis d'informació i documentació. Posteriorment, se'n començaran a crear d'altres vinculats a empreses privades (especialment del sector químic i farmacèutic).

Taula 14. La distribució dels centres segons dependència administrativa

Administració de l'estat	969	47,5%
Administracions autonòmiques	751	36,8%
Privats sense ànim de lucre	322	15,7%

[Font: CICYT]

A partir d'aquestes dades, es constata el predomini aclaparador dels centres que depenen de les Administracions públiques (gairebé un 85% del total).

- *Experimenten un considerable creixement a partir dels anys 70.*

Segons l'estudi de la CICYT, més de la meitat dels serveis d'informació científica i tècnica espanyols van ser creats a partir del 1970.

¹⁴⁹ Al 1989, un any després de l'inici del Plan Nacional de I+D, es va iniciar un programa específic adreçat a l'àrea d'informació i documentació [v. 13.3]. L'estudi esmentat va servir per assegurar les línies mestres del contingut d'aquest Programa.

Taula 15. Períodes de creació dels serveis d'informació

1970-1980	419	20,2%
1980-1988	645	32,2%

[Font: CICYT]

A partir dels 80 sorgeix una etapa en la que es constata una inflexió molt positiva en la creació de nous serveis.

- Inexistència de mecanismes de coordinació entre centres afins.

Les accions de coordinació i planificació a nivell estatal en aquest sector han estat més aviat escasses. (En el camp de les biblioteques, en canvi, s'ha desenvolupat una legislació pròpia prou extensa, amb definició dels seus professionals, estructuracions en xarxa etc.). Tot i que l'ICYT, ISOC i IBIM, actuïn una mica com a pals de paller dels serveis d'informació científica i tècnica, no constitueixen un veritable centre estatal d'informació científica la funció del qual, entre d'altres seria la d'intentar subsanar la notòria dispersió i duplicació d'esforços de centres i serveis.

- L'especialització dels serveis per matèries és bastant diversificada, amb predomini de les disciplines humanístiques.

Taula 16. Distribució dels serveis per matèries

Ciències exactes i naturals	341	19%
Enginyeria i tecnologia	219	12,2%
Ciències mèdiques	216	12%
Ciències agràries	104	5,8%
Humanitats	756	42,1%
Ciències socials	157	8,75%

[Font: CICYT]

Aquesta distribució seria dissonant respecte al que s'esdevé als països més desenvolupats, en els quals les àrees directament relacionades amb la ciència i la tecnologia són predominants.

14.2. Serveis d'informació electrònica

La denominació *informació electrònica* és un terme genèric utilitzat per referir-se a tots aquells sistemes i serveis d'informació en els quals aquesta s'emmagatzema i distribueix a través d'un suport magnètic o òptic i que, per tant, pot ser llegida per un ordinador. Aquest camp se sol dividir en tres principals categories:

- a. les bases de dades ASCII
- b. el videotex
- c. els discos òptics (especialment el CD-ROM)

Els serveis de teledocumentació, uns centres que permeten l'accés a bases de dades estrangeres, comencen a instal·lar-se a la península a partir de 1973. Des d'aquest moment van començar a incrementar el seu nombre i presència¹⁵⁰. L'edició del 1989 del *Directori de centres d'accés a bases de dades*, elaborat pel CIDC recollia 325 serveis d'aquestes característiques.

Taula 17. Serveis de teledocumentació a Espanya

1982	40
1985	138
1988	242
1989	325

[Font: CIDC]

¹⁵⁰ Al 1973 s'instal·len dos terminals de la xarxa ESA/RECON, l'un a Madrid (l'INTA) i l'altre a Barcelona (al CIDC). Dos anys més tard se n'instal·len també a l'ICYT i a l'IBIM (València). Posteriorment, els diferents centres de teledocumentació existent a Espanya decideixen constituir una xarxa, que s'anomenarà xarxa INCA [v. 14.3.8].

Ara bé, les primeres bases de dades espanyoles no comencen a crear-se fins ben bé una dècada més tard, no essent fins a mitjans dels 80 en què comencen a despuntar i fer-se conèixer. (Cal tenir present que, als EUA, els inicis de la indústria de les bases de dades ASCII se situen a principis de la dècada dels 70, i que el mateix s'esdevé a Europa occidental a principis dels 80. Existeixen diversos estudis i obres de referència que s'han dedicat a repertoriar aquests serveis. Pel que fa a les bases de dades i els CD-ROMs existeix el *Catálogo de servicios españoles de información electrónica*, iniciat per Fuinca al (1983) i que ja compta amb 6 edicions fins al present¹⁵¹.

Pel que fa al videotex, un servei d'informació electrònica que combina la informàtica, les telecomunicacions i la tecnologia àudio-visual, la seva aparició i promoció públiques no es produeix fins a finals de la dècada dels 80, tot i que des del 1982 s'hagués iniciat una fase experimental. (El referent internacional més avançat en aquest sector es trobaria a França, on el servei de videotex -Minitel és el seu nom comercial- s'ha convertit en un producte de consum de masses). Periòdicament es publica la *Guía videotex*, que repertoria els serveis existents a l'Estat espanyol¹⁵².

El CD-ROM, un suport òptic d'emmagatzematge d'informació, té dues aplicacions bàsiques: com a forma de distribució de bases de dades o com a producte editorial (edició d'obres de referència com ara enciclopèdies, diccionaris, etc.). Els primers CD-ROM espanyols es produeixen a partir de 1989 i, fins al present, han gaudit d'una limitada acceptació.

Aquest àmbit comença a constituir ja un mercat embrionari, a partir del qual es pot començar a bastir un autèntic sector econòmic.

¹⁵¹ La darrera apareguda molt recentment (octubre 1991).

¹⁵² Pròximament també Fuinca elaborarà un catàleg de serveis de videotex.

14.3. Organismes promotors

Es tracta d'uns centres normalment creats per iniciativa pública i que han exercit una funció molt important en la promoció i desenvolupament dels serveis d'informació i documentació a l'Estat espanyol. Molts d'ells neixen a partir de les recomanacions expressades pels grups d'experts en els informes d'actuació política [v.12.2]. Tot i centrar-se en el control de la producció científica de l'estat i en la promoció i creació de bases de dades, les seves funcions solen transcendir aquests objectius, permetent que es constitueixin en autèntics centres d'investigació sobre la matèria. A continuació es presenta una breu relació i descripció dels més importants.

14.3.1. Centro de Información y Documentación del Patronato "Juan de la Cierva"

Els orígens remots del CID cal anar-los a cercar a la creació de la Sección extranjera del Patronato "Juan de la Cierva" (1947), encarregada d'organitzar tota la documentació d'aquest Patronato. Aquesta *Sección extranjera* va anar creixent en importància fins que es va crear, al 1952, el Centro de Información y Documentación (CID). Estava orientat bàsicament a la informació aplicada a la indústria (la Química, principalment) i als centres d'investigació tècnica. El seu objectiu bàsic era satisfer les necessitats de documentació científica i tècnica dels altres centres i instituts del Patronato.

Al mateix any de la creació, inicien la publicació del *Índice de revistas científicas y técnicas*, que era un butlletí de sumaris (amb traducció de títols) de totes les revistes de la biblioteca. Al 1962, aquesta publicació es converteix en un butlletí bibliogràfic.

Posteriorment, al 1975, es convertirà en el Instituto de Información y Documentación en Ciencia y Tecnología (ICYT).

14.3.2. Departamento de Información Científica y Técnica

Per OM 7/11/68 es va establir un Grup de treball (presidit pel Director General de Archivos y Bibliotecas) encarregat d'estudiar la possibilitat de creació d'un Servicio Nacional de Información y Documentación científica y técnica¹⁵³. Aquest s'hauria d'ocupar, entre altres coses, de la coordinació de les activitats dels centres existents i prestar serveis d'informació a les àrees deficitàries. Hauria de convertir-se en el centre o focus estatal de la informació científica i tècnica.

Això, però, no va arribar mai a ser realitat, perquè el Servei no es va poder constituir en un ens independent, i va passar a actuar com un Departament del Instituto Bibliográfico Hispánico. Les seves funcions bàsiques serien el tractament de la literatura científica espanyola i la prestació de serveis informatius a àrees desateses. A petita escala va realitzar durant un temps algunes de les funcions atribuïdes teòricament al Servicio Nacional de Información Científica.

14.3.3. El Centro Nacional de Información y Documentación científica (CENIDOC)

Els orígens de la creació d'aquest centre cal anar-los a cercar a la visita que feren en el 1973 una Comissió d'experts de la OCDE, a diversos centres espanyols de documentació per tal d'elaborar un informe de situació [v. 12.2]. L'estructura del CENIDOC reposava en l'actuació de 3 instituts, cada un dels quals s'ocupava d'un gran àmbit científic¹⁵⁴:

- Instituto de Información y Documentación en Ciencia y Tecnología (ICYT) [v.14.3.4].
- Instituto de Información y Documentación en Humanidades y Ciencias Sociales (ISOC) [v.14.3.5].
- Instituto de Información y Documentación en Biomedicina (IBIM) [v. 14.3.6].

¹⁵³ Aquesta era una de les principals recomanacions de l'informe Penna [v.12.2.1].

¹⁵⁴ La creació dels serveis d'informació i documentació del CSIC és al 1975 (BOE 163, 9/07/75).

L'experiència del CENIDOC, no obstant, va durar només un any i, per tant, no va passar pràcticament de l'etapa de projecte. Les seves funcions eren les de vetllar pel control i la promoció de la investigació a l'Estat espanyol. Com a fruit en va quedar la *Revista Española de Documentación científica*, vehicle d'expressió de les activitats i investigació en el camp de la documentació.

14.3.4. Instituto de Información y Documentación en Ciencia y Tecnología (ICYT)

Va ser creat al 1975, dins del CSIC, com una continuació del Centro de Información y Documentación (CID), del Patronato "Juan de la Cierva" [v. 14.3.1]. La seva tasca primordial consisteix en el control bibliogràfic de les publicacions espanyoles en els camps de la ciència i la tecnologia. Disposa d'una base de dades referencial que es distribueix en línia i també en CD-ROM.

14.3.5. Instituto de Información y Documentación en Humanidades y Ciencias Sociales (ISOC)

Va crear-se dins CSIC al 1975, constituint-se a partir de les activitats del Departamento de Información Científica y Técnica del Instituto Bibliográfico Hispánico (1970) [v. 14.3.2].

La tasca bàsica que realitza és la de control bibliogràfic de tot el que es publica a Espanya (ja sigui de revistes especialitzades, congressos, etc.) a l'àrea d'humanitats i ciències socials. Aquesta funció la ve realitzant des del 1975 i actualment disposa d'una base de dades de tipus referencial que conté totes aquestes informacions i que pot ser consultada en línia o també mitjançant CD-ROM.

14.3.6. Instituto de Información y Documentación en Biomedicina (IBIM)

Les activitats d'aquest centre ja van començar a la Facultat de Medicina de la Universitat de València al 1960, però fins al 1968 no disposaren d'una infraestructura estable. El Centro de Documentación e Informática Médica, creat al 1968 va ser el seu primer antecedent. Al juliol del 1975 es converteix en el IBIM, el qual desenvolupa les seves principals activitats en els camps de la investigació, la docència i els serveis. Realitza idèntiques funcions que als dos precedents, però aplicades al camp de la biomedicina.

14.3.7. Consorci d'Informació i Documentació de Catalunya (CIDC)

Al 1972 es crea a Barcelona el Centre de Documentació de la Comissió Mixta de Coordinació Estadística¹⁵⁵, que posteriorment es va convertir en el Consorci d'Informació i Documentació de Catalunya (CIDC).

Algunes de les funcions que va realitzar es referien als següents aspectes:

- afavorir una major cooperació en matèria d'informació i documentació entre les diverses administracions catalanes

- facilitar la implantació de les noves tecnologies per tal de millorar l'eficàcia en el camp de la informació i documentació. (D'aquí ve que, des del 1973, es tenia accés des d'un terminal a les bases de dades internacionals).

¹⁵⁵ Aquesta Comissió Mixta de Coordinació Estadística (CMCE) va ser creada al 1969 per la Diputació de Barcelona, la Comissió d'Urbanisme, l'Ajuntament i la Cambra de Comerç. El principal objectiu de la CMCE era analitzar la informació territorial necessària per a la planificació econòmica de Catalunya, i l'ordenació urbana i territorial.

- Promoció de l'ús de les bases de dades

En un primer moment, van impulsar la realització de consultes de teledocumentació per al públic. Posteriorment, van dedicar-se a la formació en les tècniques de recuperació de la informació en línia, a través de cursos i seminaris. (P.e. Curs de Gestió de la documentació a l'empresa, subvencionat pel Fons Social Europeu, o les Jornades de teledocumentació)

- Estudis i edicions sobre la matèria

El CIDC ha actuat com editor de diverses obres de referència i directoris de la matèria. P.e.: les Estadístiques d'ús de les bases de dades en línia a Espanya, o els Directoris de centres d'accés a bases de dades a Espanya.

- Relacions amb els professionals del sector

Col.laboracions en l'organització de les Jornades de Documentació (Catalanes i Espanyoles), contribució a la creació de SOCADI i FESABID.

L'aprovació al 1987 al Parlament de Catalunya de la Llei d'Estadística, va permetre fer un trasvassament de funcions de l'òrgan estadístic de l'antic CIDC a l'Institut d'Estadística de Catalunya (IEC). Això no es va realitzar fins al 1990, en que el CIDC es va adscriure al Departament d'Economia i Finances de la Generalitat de Catalunya, prenent el nom d'Institut d'Estadística de Catalunya (IEC) i passant a especialitzar-se en aspectes d'economia, estadística i planificació territorial.

Actualment, l'antic Departament de Documentació del CIDC ja no existeix com a tal dins de l'estructura de l'IEC. Les activitats de l'Institut s'estan centrant cada cop més, i de forma exclusiva, en l'estadística, abandonant poc a poc les activitats en matèria d'informació i documentació que tant van prestigiar la darrera etapa del CIDC. La intenció actual és fer ús exclusiu de la documentació per tal d'aplicar-la a l'estadística.

14.3.8. La Xarxa INCA (Red de Información Científica Automatizada)

Va néixer al 1977 a partir de la coordinació de diverses institucions i organismes per tal de possibilitar l'accés a les bases de dades internacionals i optimitzar els esforços realitzats a Espanya en el camp de les telecomunicacions. Els membres fundadors eren: CSIC, CIDC, l'Institut Químic de Sarrià (IQS)¹⁵⁶, INTA (Instituto Nacional de Técnica Aeroespacial)¹⁵⁷ i Fundesco. Posteriorment, al dotar a la xarxa de personalitat jurídica pròpia va sorgir FUINCA, fundació a la qual s'incorporaran, a més, altres institucions en qualitat de centres associats.

14.3.9. FUINCA (Fundación para la Red de Información Científica Automatizada)

Es tracta d'una Fundació de caràcter privat, creada al 1978 en la qual hi participen diverses entitats, associacions i empreses. Els seus objectius primordials són la coordinació dels diversos centres implicats en la recuperació automatitzada de la informació, així com la promoció i difusió de les noves tecnologies de la informació.

Al 1987 els membres eren els següents: CSIC, FUNDESCO (el patrocinador més important), CDIC, Federación de Gremios Editores de España, Instituto de Cooperación Iberoamericana, Banco de Bilbao, Gobierno de Navarra, i l'IPYME.

¹⁵⁶ Oferia també un servei d'informació de patents químiques.

¹⁵⁷ Aquest centre depenia del Ministerio del Aire, i disposava d'un centre de documentació molt bo i avançat. Va disposar d'un dels primers terminal de teledocumentació de tot l'Estat, amb el qual es connectava amb ESA (Frascati, Itàlia). Explotava el sistema RECON de documentació automatitzada, en virtut dels seus acords amb l'Organització Europea d'Investigació Espacial (ESRO).

14.3.10. Asociación Española de Normalización (AENOR)

(Anteriorment s'havia anomenat Instituto Nacional de Racionalización del Trabajo i, posteriorment, Instituto de Racionalización y Normalización o IRANOR).

Realitza tasques relacionades amb la normalització i el foment de la tècnica. La Comissió Tècnica de Treball n° 50 està dedicada a la Documentació. Aquesta s'ha ocupat de la traducció i publicació de la CDU (ed. abreviada) i també ha elaborat altres normes aplicables al camp de la documentació. Manté vincles amb el Comitè Tècnic n° 46 (Documentació) i amb el n° 37 (Terminologia) de la ISO i també amb la FID. Disposa d'una publicació, *Racionalización*, que ha inclòs moltes vegades articles sobre la matèria. També han impartit diversos cursos sobre la disciplina.

14.3.11. Grup d'informació i documentació de la UNESCO

La Comissió Espanyola de Cooperació amb la UNESCO compta amb 9 grups de treball, un dels quals està dedicat a informació i documentació. L'objectiu bàsic d'aquest és fer conèixer la tasca de la UNESCO i els programes emmarcats dins del PGI. Algunes de les activitats que han realitzat ha estat, p.e., l'edició del directori *Quién es quién en información y documentación en España*.

14.4. Denominacions

El vertent descrit en el present capítol és el que té un caràcter pràctic més acusat. És per aquest motiu que es troben poques pistes d'utilització de la denominació de la disciplina. Les tres denominacions bàsiques són: *informació i documentació*, *documentació*, i *informació científica*, essent les dues primeres les que disposen d'una major presència.

14.4.1. *Informació i documentació*

Ha estat una denominació emprada de forma constant i homogènia pels organismes promotors de serveis d'informació i documentació, depenents de les administracions públiques. Entre d'altres es poden citar: el CID (1952), el CIDC (1972), el CENIDOC, ISOC i ICYT (tots tres del 1975), etc. Les seves funcions tenen una orientació molt clara envers el control de la producció científica i la promoció de la investigació a l'estat.

En aquest àmbit, però, aquesta denominació no s'acompanya de l'adjectivació *científica i tècnica*.

14.4.2. *Documentació*

Aquest terme és utilitzat per molts serveis d'informació i documentació públics i privats. Una de les denominacions més exteses és la de Centre de documentació, que sol acompanyar a l'àmbit o sector en el qual el servei està especialitzat: patents, joventut, Europa, transport, olimpisme, etc. (En aquest cas no s'aporten exemples concrets perquè la casuística és molt variada).

14.4.3. *Informació científica*

És la denominació adoptada pel Departamento de Información científica i técnica (1968), del Instituto Bibliográfico Hispánico.

A més també és el terme que es va escollir per donar nom a la xarxa INCA i posteriorment a la Fundació que d'ella va sorgir (FUINCA), tot i que es va completar la denominació afegint-hi l'adjectivació *automatitzada*.

De tota manera, però, és un terme poc utilitzat dins del sector per a designar la disciplina.

15. Concepcions teòriques

Als capítols precedents s'ha intentat posar de manifest, juntament amb la descripció de la presència social de la disciplina, les diverses formes amb què aquesta és designada. En aquest nou epígraf, en canvi, s'intentarà tractar tots els autors que en alguna part de la seva obra han abordat el problema de la denominació de la disciplina, per tal de dibuixar un panorama general a tot l'Estat.

Les reflexions i aportacions teòriques realitzades a Espanya sobre la concepció de la pròpia disciplina han estat abundants. Amb major o menor profunditat, una gran quantitat d'autors han expressat per escrit la seva particular concepció sobre la naturalesa i la designació de la disciplina documental. Aquests dos aspectes, i especialment el darrer (la denominació), constituïran la perspectiva bàsica des de la qual es realitzarà l'anàlisi. Per altra banda, també es poden trobar diverses obres de caràcter col·lectiu (especialment diccionaris especialitzats i llenguatges documentals) que reflexarien al mateix temps una particular visió de la disciplina.

Sobre la metodologia seguida en aquest apartat, es podrien trobar tres precedents encara que amb abast i dimensions diferents¹⁵⁸ [v.0.4]. El primer estudi d'aquest estil va ser presentat pel professor Hans Wellisch [WELLISCH, 1972]. El seu objectiu principal era fer una recerca exclusivament terminològica sobre la ciència de la informació, presentant la seva evolució des de la biblioteconomia fins al sorgiment de la informàtica. Situa l'aparició i primeres utilitzacions del terme ciència de la informació i presenta l'anàlisi de 39 definicions del període 1959-71, elaborant diverses taules sobre els termes emprats, les seves freqüències d'ús, sinònims, etc.

El segon és un article del Dr. Sagredo [SAGREDO, 1982], revisat i augmentat posteriorment [SAGREDO, 1989] en el qual es realitza una anàlisi formal de les definicions sobre Documentació publicades a la literatura científica en el període 1934-1984. En aquest cas, existeix una acotació temporal, però no pas geogràfica, ja

¹⁵⁸ S'intentarà presentar una petita descripció de la metodologia que utilitzen i no tant el contingut dels textos o les conclusions a què arriben.

que inclou autors d'arreu del món i no tan sols els espanyols. L'autor confecciona una taula on ordena les 120 definicions trobades i que inclou, a més de l'autor i la data de la definició, la denominació utilitzada, el caràcter o naturalesa del domini, la matèria o objecte del domini, el procés o funcions del domini, així com els autors que les han citat alguna vegada.

L'altra precedent és la tesi doctoral [SCHRADER, 1983] i també altres textos [SCHRADER, 1984, 1986] del professor canadenc Alvin M. Schrader, el qual ha dedicat gran part de la seva obra a l'estudi dels problemes teòrics i de definició de la disciplina. La seva tesi s'ocupa de la recerca teòrica sobre la formació dels conceptes de biblioteconomia i de documentació. La metodologia seguida es basa en la recopilació del major nombre de definicions publicades (més de 1.500) per tal de procedir a la seva avaluació. Aquesta anàlisi s'articula a diversos nivells: el nom del domini, el tipus de domini (si és una ciència, una tècnica, un art,...), l'objecte del domini, i el seu àmbit de funcionament (les funcions que realitza).

En el present capítol s'intentarà recopilar de manera exhaustiva totes les denominacions utilitzades a la literatura científica especialitzada de l'Estat espanyol per tal de referir-se a la documentació. L'anàlisi se centrarà, principalment, en els termes emprats tot i que, a cops, es farà també necessari posar de manifest la naturalesa de la disciplina que proposen els diversos autors.

Per tal de facilitar l'anàlisi i la visió global, s'ha intentat agrupar els diversos autors en funció dels termes que han utilitzat per a designar la disciplina. En el cas (freqüent) dels autors que han emprat en la seva obra més d'una denominació, també s'ha respectat l'esmentat criteri i, per tant, caldrà anar-los a cercar dessorada de tants epígrafs com termes designadors hagin utilitzat. El criteri que ha permès ordenar les diverses denominacions ha estat la data d'utilització escrita. La taula que es presenta a continuació mostra de forma abreujada i global la varietat de les designacions.

Taula 18. Denominacions de la disciplina

Documentació	[LASSO, 1954]
Documentalisme	[GARCÍA MORALES, 1962]
Documentologia	[SÁNCHEZ BELDA, 1962]
Informació científica i tècnica	[PENNA, 1968]
Documentació científica	[ROGER, 1969]
Informàtica	[MUT, 1969]
Ciència de la informació	[CANALS, 1975]
Informació i documentació científica	[PÉREZ, 1976]
Ciència de la documentació	[LÓPEZ YEPES, 1978]
Ciències de la documentació	[CURRÁS, 1982]

Finalment, s'inclou també la concepció que de la disciplina es presenta a diverses obres col·lectives, com ara diccionaris i vocabularis especialitzats o llenguatges documentals (llistes d'encapçalaments de matèria, thesaurus i classificacions). El no presentar-se com aportacions individuals fan que la influència d'aquest tipus d'obres, moltes vegades, sigui més notòria. Un dels aspectes importants que es persegueix, a més de la designació utilitzada, el constitueix la relació existent entre les diverses disciplines afins (l'arxivística, la biblioteconomia i la documentació, i especialment entre les dues darreres).

15.1. *Documentació*

Segons els textos consultats, aquesta seria la primera designació utilitzada a l'Estat espanyol. De fet, això no seria pas res estrany, i no representaria altra cosa que anar en consonància amb un dels termes més utilitzats a Europa i també amb el nom que tenia aleshores la FID, l'organització internacional dels documentalistes.

Es tracta del terme que ha mantingut una presència més perllongada, perquè encara en l'actualitat segueix essent molt utilitzat.

15.1.1. Javier Lasso de la Vega

Es autor d'un manual de documentació que ha gaudit de diverses edicions, i que ha adoptat diversos títols, entre els quals *Cómo se hace una tesis doctoral, o manual de técnica de la documentación científica y bibliográfica* (1947), *Manual de documentación* (1969), i altre cop, *Cómo se hace una tesis doctoral : técnicas, normas y sistemas para la práctica de la investigación científica y técnica y la formación continuada* (1977).

El primer dels seus manuals utilitza el terme *documentació científica* al títol de l'obra. Al seu interior, però, no definirà el que entén per aquest terme i, a més, l'utilitza de forma indistinta en combinació amb *documentació*. Així, p.e., hi haurà títols de capítols que incorporaran una o altra designació.

Aquesta obra, molt orientada cap a temes de metodologia del treball científic, no aborda encara, com faran les edicions posteriors, l'anàlisi conceptual del que és la documentació. Així, p.e., defineix aquesta disciplina fent una cita de L. de Gregori, i no aporta cap definició pròpia.

L'absència de reflexió teòrica sobre el que és la disciplina situen aquesta obra com a precedent o preliminars dels seus textos posteriors, però no es tindrà massa en consideració per a l'anàlisi present. Caldrà esperar a la publicació de "Bibliotecario y documentalista. Una fricción y un problema" [LASSO, 1954] per a trobar aquesta aproximació conceptual al que és la disciplina (es presenta una gènesi del concepte, es comparen diverses definicions, etc.). En aquest text utilitza documentació ja de forma homogènia.

Posteriorment, en les noves edicions del *Manual...* [LASSO, 1969 o 1977], es dedica un dels capítols de l'obra ("La documentación : definición y caracteres"), a abordar teòricament el que és la disciplina, a la qual s'anomena sempre com a *documentació*. Aquí es fa esment a la discussió sobre el nom de la disciplina i la denominació dels seus professionals, als quals es fa referència com a documentistes, documentalista, documentador, tècnics d'informació o informadors científics.

De tota manera, els seus múltiples articles i obres mantenen la constància en la utilització de documentació. Algunes de les definicions que presenta de la mateixa serien les següents:

"Documentar es espigar, catalogar, clasificar, extractar o resumir, retraer o recuperar, reproducir y difundir documentos de todo género." [LASSO, 1963: 174]

"La documentación, en general, es hoy una metodología especial que se ocupa de los procedimientos de trabajo y de la técnica aplicada a las documentaciones especiales." [LASSO, 1977:109]

De l'anàlisi de la seva extensa i variada bibliografia es desprèn que les seves aportacions tenen un caire més aviat generalista. Parla una mica de tot i no és especialista en res, exercint el paper que correspon, potser, a un introductor d'uns nous coneixements.

15.1.2. José M. Desantes

L'autor, professor de Dret de la informació a la Universidad Complutense de Madrid, utilitza al 1970 la designació *Documentación científica* per al títol d'un article seu dedicat a la relació d'aquesta disciplina amb el concepte d'informació. No obstant això, al text només hi fa aparèixer *documentación* i no dedica cap ratlla a la definició del terme.

Aquest mateix article tindrà una nova reimpressió en un dels capítols de *Teoría y régimen jurídico de la documentación* (1987), en el qual ja no hi consta *documentación científica* ni al títol del capítol ni a cap altre part del text.

Les seves definicions o referències a la disciplina estan sempre relacionades amb el concepte d'informació, noció amb la qual es mou més a gust.

"La documentación es uno de los posibles objetos de la información." (...) La documentación tiene como fin último dar noticia de los documentos que, a su vez, contienen noticias, ideas u opiniones." [DESANTES, 1987:29]

"La documentación es información, potencia la información, informa acerca de la información" [DESANTES, 1987:30]

No entra gaire a fons en la concepció de la matèria, i no disposa d'un corpus teòric extens que abordi temes relacionats directament amb la documentació. La seva, per tant, és una aproximació un tant tangencial a la disciplina.

En un altre article del 1985, "La documentación en cuanto medio informativo", utilitza també de forma exclusiva el terme documentació. Segons ell, el concepte de documentació pot adoptar tres vertents: com a missatge, com a mode o com a mitjà. A aquest darrer consagra la seva anàlisi.

A vegades també adjectiva el nom de la disciplina, convertint-la en documentació informativa, tot i que no expliciti a què es refereix exactament amb aquest qualificatiu.

Aquest autor fa una aproximació un tant colateral al que és en si la disciplina. Tot i això, té diverses aportacions que cal tenir en compte i valorar en la seva justa mesura.

15.1.3. Núria Amat

L'autora, una de les primeres professores de l'Estat espanyol en impartir l'assignatura Documentació, ja en el seus primers articles utilitza exclusivament *Documentació* (p.e. [AMAT, 1972 o 1975]) i vincula directament la disciplina a la ciència de la informació americana. Juntament amb Isidre Canals [v.15.6] i J.R.P. Álvarez-Ossorio [v. 15.7.1.] són els primers autors en introduir el concepte americà de la disciplina a l'Estat espanyol.

"La documentación forma parte o deriva de las ciencias de la información" (...) "La documentación constituye un vehículo de la información en el sentido que la recoge, la filtra, la trata para transmitirla." [AMAT, 1975:230].

En un article posterior dedicat a l'ensenyament de la documentació alternarà la utilització d'aquest terme amb els de documentació científica i informació científica [AMAT, 1980]. Això es fa, però, sense postular a fons per cap de les opcions en concret, ja que són utilitzades al llarg de l'article com si es tractés de sinònims.

Més endavant, en el seu darrer manual de la matèria [AMAT, 1987], sembla decantar-se més explícitament per l'ús de *documentació científica*, de la qual en proporciona una definició:

"Al proceso de reunir documentos sobre un tema determinado y al tratamiento de estos documentos para su difusión precisa, exhaustiva e inmediata se le ha venido denominando Documentación científica. Consolidada esta disciplina a un rango científico, es la ciencia que estudia el proceso de comunicación de la fuentes documentales con objeto de obtener conocimientos nuevos." [AMAT, 1987]

A continuació hi afegeix dues definicions més que corresponen a la ja clàssica de Borko, i a una altra presentada per Pérez Alvarez-Ossorio.

Finalment, a *De la información al saber* (1990), que és una part de la seva tesi doctoral, torna a fer-se esment, encara que de passada, a la disciplina. En aquesta obra, però, l'eclecticisme de l'autora és absolut ja que utilitza indistintament, *documentació*, *documentació científica*, *ciències de la documentació*, i *documentació i informació científica*. En cap moment, però, es fa una defensa d'una o altra designació, sinó que s'empren totes elles com a sinònimes.

"La documentación e información científica limita sus funciones a esa ya de por sí ambiciosa tarea de almacenar, procesar y difundir información nueva con el objeto de hacerla accesible a todos los individuos." [AMAT, 1990:21]

Tal vegada sigui aquesta autora una de les que menys problema ha fet de l'assumpte de la designació, fent ús a les seves darreres obres de diverses designacions i sense proposar mai una denominació unívoca ni prioritària.

15.1.4. R. Jerez y Amador de los Ríos

A l'article "La documentación : concepto y límites" [JEREZ, 1977], aquest autor intenta aproximar-se a definir de què tracta la disciplina i quin és el seu estatus científic. En aquest text utilitza *documentació* constantment i de forma homogènia. Després de fer notar la considerable polisèmia de què gaudeix el terme, exposa algunes de les definicions donades sobre la disciplina, tot agrupant-les en tres sectors:

- a. Definicions de tipus biblioteconòmic
- b. Entenent la disciplina com una ciència
- c. Considerant-la una tècnica

Particularment, s'inclina per defensar una hibridesa entre les dues darreres acepcions, amb lleuger predomini de la vessant tècnica, ja que l'esfera teòrico-pràctica és fonamental en documentació.

15.1.5. José López Yepes

L'actual director de l'Escola de Biblioteconomia de la Universidad Complutense de Madrid, és un dels autors més prolífics de la matèria, i qui ha abordat més vegades la concepció teòrica de la disciplina.

La seva primera gran obra és *Teoría de la documentación* (1978), una aproximació al naixement i evolució de la documentació al món i a Espanya i que finalitza amb l'exposició de la seva pròpia concepció del que és la disciplina.

En aquesta obra, tot i que predomina la utilització de *documentació* a l'hora de referir-se a la disciplina, també apareix amb freqüència *Ciència de la documentació*. Ambdós termes s'alternen indistintament i són utilitzats com una mena de sinònims. L'exemple més il·lustratiu el pot donar el darrer paràgraf de l'obra, en el qual es presenta una definició de la disciplina:

"Por tanto, la fórmula definitoria que proponemos de *ciencia de la documentación* (...) es la siguiente: *Documentación* es la ciencia general que tiene por objeto el estudio del proceso de información de las fuentes para la obtención de conocimiento (proceso informativo - documental) en el nivel común o universal; específico de las ciencias de la información y aplicado al trabajo informativo." [LÓPEZ YEPES, 1978:332]

En alguns articles posteriors, com ara "Documentación general y documentación informativa" (1981b), "Qué es documentación?" (1981d), adoptarà *documentació* de forma més exclusiva i aprofundirà en la seva concepció teòrica de la disciplina. La Documentació és contemplada des de dos enfocos diferents: com a Ciència de la ciència (Documentació general) o com a Formes de l'activitat científic-informativa (Documentació de les ciències de la informació i Documentació del treball informatiu) [LÓPEZ YEPES, 1981b:11]

Respecte aquesta doble aproximació a la matèria, presenta algunes concrecions. Pel que fa a la Documentació entesa en un sentit més general s'hi refereix en els següents termes:

"*Documentación general* (...) ciencia que proporciona las bases teóricas de la actividad científico-informativa de carácter general" [LÓPEZ YEPES, 1981b : 12]

"La *Documentación* puede definirse como aquella ciencia general que tiene por objeto el estudio del proceso de comunicación de las fuentes documentales para la obtención de nuevo conocimiento." [LÓPEZ YEPES, 1981d : 707]

Pel que fa al vessant d'aplicació concreta, entén la Documentació íntimament vinculada a la ciència informativa i al concepte d'informació:

"*Documentación informativa* (...) aquella parte de la Documentación que tiene por objeto el estudio del proceso de transmisión de las fuentes para la obtención de nuevo conocimiento en la investigación de la comunicación social y en el trabajo en el seno de la empresa informativa" [LÓPEZ YEPES, 1981b : 13]

"En la *corriente informativa* se observa que el proceso documental es un proceso informativo pues reúne elementos propios de él -emisor, mensaje, receptor, etc.- pero es un proceso de carácter recuperador a partir de información previamente conservada y analizada." [LÓPEZ YEPES, 1981d : 704]

Darrerament ha utilitzat altres termes per tal de referir-se a la mateixa matèria. P.e., a la introducció de *Fundamentos de Información y documentación* [LÓPEZ YEPES, 1989] utilitza *informació i documentació, Documentació, Ciències de la Documentació i Ciencia de la informació*. Tot i això, la fonamentació teòrica bàsica la desenvolupa dessota la designació *documentació*.

En aquest sentit, pel que fa a aquest autor, es pot afirmar que no s'hi troba tampoc una defensa aferrissada d'una determinada denominació, però que existeix una concepció inamovible de la disciplina a la que s'apliquen noms diversos.

15.1.6. Roberto Coll Vinent

A la introducció del seu manual *Teoría y práctica de la documentación* (1a. ed., 1978) presenta una aproximació al problema de la concepció de la disciplina. Comenta les definicions i concepcions exposades per diversos autors estrangers (Bradford, Taylor o Borko, entre d'altres) o per diferents organismes internacionals.

Tot i que de forma majoritàriament s'hi refereixi amb el terme *documentació*, també utilitza a vegades *ciència (i ciències) de la informació*, en alusió directa a la *information science* americana. En aquest mateix llibre ofereix una aproximació pròpia un tant general al que és la disciplina:

"La Documentación es una memoria colectiva que trata de integrar la masa de conocimientos dispersos en multitud de documentos y conseguir de este modo un más fácil acceso, para una comunidad más amplia, a la comprensión y al dominio de la ciencia para el bien de la humanidad." [COLL VINENT, 1978:14]

En una obra posterior, *Ciencia documental: principios y sistemas* (1984), utilitzarà al títol una nova denominació, *ciència documental*. Tot i això, el terme no és definit de forma específica a l'interior del llibre on s'utilitza constantment, en canvi, *documentació*, de la qual ofereix una nova definició:

"La Documentación estudia el procesamiento y análisis de los documentos originales para su almacenamiento inteligente, su difusión indiscriminada y su rápida recuperación." [COLL-VINENT, 1984, cap. 11]

En una altra part del text també utilitza el terme documentació informativa, entès com el control i organització de les informacions difoses pels mitjans.

15.1.7. Ma. Luz Terrada - José López Piñero

José López Piñero, en una conferència de clausura d'un curs de tècniques de documentació fet a Santander al 1976, es refereix de passada a la disciplina documental. Tot i que la conferència se centrava més aviat en aspectes de la Ciència de la ciència (la informació científica i el seu creixement desmesurat), presenta una definició de la documentació, la principal funció de la qual seria permetre i facilitar el tractament i control de la producció científica.

"Se trata de un saber científico, de una estructura doctrinal rigurosa, acerca de la naturaleza, la producción y el consumo de la información científica."
[LÓPEZ PIÑERO, 1977:112]

El fet curiós, no obstant, és que l'autor utilitza *information science and technology* per tal de referir-se a la disciplina i no presenta una versió en espanyol del terme americà. Aquest terme conjuga molt bé, al seu entendre, els dos vessants que posseeix la disciplina: el científic (ubicat dins de la ciència de la ciència) i el tecnològic (tractament automàtic de la informació).

Uns anys més tard, a "Historia del concepto de documentación" (1980), l'important article conjunt del mateix López Piñero i de Ma. Luz Terrada, adopten decididament el terme *documentació*. Es tracta d'un brillant article de síntesi que presenta una història de la disciplina, tot anant a cercar les seves arrels etimològiques i històriques. Es presenta l'evolució, des d'Otlet i els fonaments de la Bibliografia, fins a la irrupció de la noció d'informació amb tots els canvis que això comporta. No s'aporta

cap nova definició de la disciplina, però adopten, de forma constant, el terme *documentació*.

Posteriorment, al 1983, la Dra. Terrada publicarà *La documentación médica como disciplina*, un llibre en el que manté inalterable la designació de la disciplina tot i que la apliqui a un camp concret del saber (la Medicina), fent per això que aparegui la denominació adjectivada.

"La Documentación médica es, por supuesto, la aplicación de los saberes y las técnicas de la Documentación a los problemas informativos de la Medicina. (...) Los objetivos de la Documentación médica pueden resumirse en dos grandes epígrafes. El primero de ellos es el análisis científico de la producción y el consumo, así como de la estructura y las propiedades de la información médica. El segundo, la recogida, el procesamiento analítico-sintético, el almacenamiento, la recuperación y la difusión de dicha información." [TERRADA, 1983:111]

La definició que ofereix aplicada a la Documentació mèdica és igualment vàlida per a la Documentació en un sentit general.

15.1.8. Félix Sagredo - José M. Izquierdo

Són els autors d'una de les poques monografies destinades a reflexionar sobre la naturalesa de la Documentació, de la qual pretenen presentar la seva concepció *ordinària* i també la *científica*. La metodologia que els ofereix la lingüística serà l'instrumental bàsic des del qual abordaran aquests objectius. *Documentació* serà el terme que faran servir en el seu estudi.

Busquen les arrels etimològiques de *documentar* en els diccionaris. De l'anàlisi del terme en el llenguatge ordinari i als diccionaris, estableixen diversos nivells o perspectives des de les quals contemplar la documentació:

a. Nivell productiu

Entenent-lo com l'acció o procés de producció de documents.

b. Nivell comunicatiu

b.1. Subnivell documental

"La documentación estricta es la acción proceso consistente en poner comunicativamente al alcance de alguien documento/s específico/s". [SAGREDO, 1983:274]

b.2. Subnivell otletia

"La documentación utilitaria es la acción de informar por medio de documentos (soportes permanentes)". [SAGREDO, 1983 : 275]

c. Nivell jurídic - històric

Entenent-la com l'acció o procés de justificar un fet mitjançant documents autoritzats.

d. Nivell vivencial

Suscita assentiments, indueix vivències i/o promou l'acceptació de pautes de conducta.

Després d'aquestes aproximacions múltiples al concepte *Documentació*, tot i que no s'aprofundeixi massa en quin és el caràcter de la disciplina, es dona una definició *oberta* de Documentació:

"La Documentación es el proceso de comunicación por el que un individuo (persona o colectividad) recibe las referencias de unos objetos (los *documentos*) debidamente tratados -opcionalmente también esos mismos objetos referidos- expresa o presuntamente pedidos (demandados), relativos a un determinado dominio de la actividad social que el individuo desempeña, tales que le hacen competente (en su doble sentido) para el ejercicio de esa actividad cuando atinadamente los maneja." [SAGREDO, 1983 : 286]

La definició tot i que és més aviat enrevessada, es refereix més al *què fa* la disciplina i no tant al *què és*.

Félix Sagredo també disposa d'un altre estudi [SAGREDO, 1982 i 1989] en el que es dedica a analitzar un bon nombre de definicions de la documentació, tot esquematitzant-les en una taula que especifica (a més d'un número d'ordre i l'autor), la denominació proposada, el caràcter atorgat a la disciplina, i la matèria o l'objecte

sobre el qual actua. En la introducció d'aquest text no exposa la seva pròpia concepció de la disciplina, però es refereix a la mateixa implícitament com a una ciència i utilitzant el nom de documentació.

15.1.9. Ma. Eulàlia Fuentes

Aquesta autora, en un dels pocs textos teòrics d'aquesta matèria publicats en català, es decideix també per la utilització de *documentació* per tal de referir-se a la disciplina, tot i que es vincula explícitament a la noció d'informació. L'adopció d'aquest terme és deguda als problemes que implica adoptar *ciència de la informació*.

"La Documentació (Information science) es pot definir com la disciplina científica que, dins del grup de les Ciències Humanístiques i Socials, estudia i investiga les propietats i el comportament de la investigació científica, la seva teoria, historia, metodologia i organització, així com els mitjans de tractament de la informació, amb la finalitat d'aconseguir una òptima accessibilitat i utilització de la informació continguda en els documents".
[FUENTES, 1987:2]

La documentació és entesa com a ciència de la informació. (Es parla també de la confusió amb ciències de la informació, pel que fa a la designació).

15.1.10. Antonio L. García Gutiérrez

L'autor, professor a la Facultat de Ciències de la informació de la Universidad Complutense de Madrid, ha dedicat gran part dels seus treballs d'investigació a analitzar la documentació des de l'òptica de la lingüística.

A "La documentación desde la perspectiva lingüística"¹⁵⁹ [GARCÍA GUTIÉRREZ, 1989] presenta una aproximació teòrica al concepte de documentació. Després de

¹⁵⁹ Aquest mateix text va ser publicat també sota el títol "Connotaciones lingüísticas para una teoría de la documentación", al primer número (1990) de la revista *Ciencias de la documentación*.

presentar una derivació del terme *documentació* en el decurs del temps i de la geografia, concentra l'anàlisi en el punt de vista lingüístic. La documentació és fonamentalment informació i aquesta és llenguatge. En virtut d'aquesta transitivitat pot presentar l'aproximació lingüística a la que es feia esment.

"La documentación es información reutilizable, producto de la actividad cultural humana .. y tanto en su unidad contextual de transmisión, el documento, como en su proceso, efectuado por los llamados documentalistas, permanece la información como paradigma de la documentación y de la cultura". [GARCÍA GUTIÉRREZ, 1989 : 79]

"La Documentación es fundamentalmente información (objeto) y lenguaje (proceso)" [GARCÍA GUTIÉRREZ, 1989 : 83]

D'aquesta manera se'ns associa directament la documentació amb la informació, tot seguint-se altra cop, per tant, la tònica internacional al respecte.

Finalment, a les darreres pàgines exposa succintament la seva concepció de la disciplina:

"La Documentación se enmarca en el ámbito de la Ciencia de la ciencia" [GARCÍA GUTIÉRREZ, 1989:83]

"La Documentación es la información acumulada externamente por el hombre y/o su proceso lingüístico - informativo". [GARCÍA GUTIÉRREZ, 1989:84]

Utilitza, doncs, de forma constant i homogènia el terme documentació per tal de referir-se a la disciplina.

Darrerament ha publicat un nou llibre, *Estructura lingüística de la documentación : teoría y método* [GARCÍA GUTIÉRREZ, 1990], en el que segueix emprant el mateix terme per a designar la disciplina. En el primer capítol aborda algunes qüestions teòriques de relació entre la lingüística i la documentació, decantant-se més envers el primer àmbit.

15.1.11. Gabriel Galdón

Els seus estudis i investigacions estan molt orientats envers l'aplicació de la documentació als mitjans d'informació i, en especial a la premsa escrita.

Un dels seus darrers llibres *Principios operativos de la documentación periodística* [GALDÓN, 1989] aborda de forma teòrica el concepte de *documentación periodística*.

La documentació periodística no és altra cosa que documentació de la informació periodística, o sigui, la documentació d'aquest tipus concret d'informació. Per les mateixes raons, també existeix la documentació publicitària, que no és altra cosa que la documentació de la informació publicitària. Tant l'una com l'altra són subespècies de la documentació informativa. (Hi haurà tantes subespècies com tipus d'informació).

Sense abordar ni conceptualitzar directament el que sigui la documentació, Galdón intenta fer un petit quadre classificatori per tal d'ubicar el seu camp d'interès: la documentació periodística. El criteri de classificació utilitzat per establir la seva tipologia no és altre que l'objecte de la documentació. Així doncs, p.e., la documentació científica té per objecte servir els investigadors i disposa de tantes subespècies com àrees del saber existeixen. Per altra banda, l'objecte de la documentació informativa serà servir els informadors i, a través d'ells, els destinataris de la informació.

Donarà també una definició més precisa i detallada de documentació periodística que no fa altra cosa sinó corroborar el concepte bàsic ja apuntat:

"Modo informativo que tiene por objeto la valoración, selección, clasificación y archivo para su posterior uso, de textos y referencias sobre ideas, hechos, juicios y opiniones, con el fin de elaborar la información periodística y/o difundir información documental de base periodística." [GALDÓN, 1989:30]

En el seu cas, cal considerar que el terme *periodística* no és altra cosa que una adjectivació que acompanya el nom genèric de la disciplina, en paral·lelisme, p.e., a la documentació mèdica a la qual es refereix la Dra. Terrada [v.15.1.7].

15.1.12. Félix del Valle

És l'autor d'una tesi doctoral [VALLE, 1990] sobre formació dels documentalistes [v.10]. En el capítol introductori, on presenta una evolució històrica de la disciplina i de la formació del seu professional, dedica un epígraf específic a qüestions terminològiques.

Defensa explícitament [VALLE, 1990:22] el manteniment i utilització del terme *documentació* a l'Estat espanyol. Segons ell, l'estudi teòric de J.L. Yepes [LÓPEZ YEPES, 1978] i la posterior contribució de Sagredo i Izquierdo des del camp de la lògica i la lingüística [SAGREDO, 1983], han atorgat a aquest terme una veritable carta de naturalesa i han contribuït a la seva fixació en castellà. En clara aplicació d'aquests principis, F. del Valle utilitza sempre, i de forma gairebé exclusiva, el terme *documentació*.

Per altra banda, en el que respecta a la ubicació de la *documentació* en l'àmbit de la ciència, situa aquesta disciplina dins de l'òrbita general del concepte d'informació i, dins d'aquesta, la vincula estretament amb la biblioteconomia, l'arxivística i la bibliografia.

"Considero a la Documentación como parte de un campo científico al que podemos denominar Ciencia de la información, dentro de la cual, de forma simplificada, se establece por un lado la información general organizada socialmente, a la que generalmente denominamos información de masas y, por otro lado, la información especializada social, de la que forman parte cuatro grandes sectores científico-informativos, la archivística, la biblioteconomía, la bibliografía y la documentación" [VALLE, 1990:19]

15.1.13. María Pinto

En el llibre d'aquesta autora sobre anàlisi documental [PINTO, 1991] es dedica un capítol a parlar teòricament de la Documentació¹⁶⁰. En aquest text utilitza de forma indistinta tant Documentació com també Ciencia de la documentació, essent aquest darrer terme el que donaria títol al capítol.

No aporta cap definició pròpia, ni defensa la utilització d'un o altre terme, però fa un repàs bibliogràfic als orígens de la Documentació i al que altres autors han dit i opinat al respecte. També presenta, encara que molt de passada, quin ha estat el desenvolupament de la disciplina a l'Estat espanyol.

15.2. *Documentalisme (i documentologia)*

Aquest terme va ser utilitzat diverses vegades durant els anys 60 al *Boletín de la Dirección General de Archivos y Bibliotecas* per alts càrrecs d'aquesta Direcció General. Concretament, Justo García Morales (Cap del Servicio Nacional de Información Bibliográfica), Luis Sánchez Belda (Director del Archivo Histórico Nacional) i Carmen Pescador del Hoyo (Cap de secció del Archivo Histórico Nacional), en sengles articles es refereixen d'aquesta manera a la disciplina documental.

En aquells moments es començava a percebre l'aparició d'una nova orientació professional que podia superar les ja tradicionals biblioteconomia i arxivística, i a la qual s'havia de batejar d'alguna manera. Hi havia una sensació d'estar-se obrint una nova etapa, caracteritzada per la introducció d'uns nous coneixements a l'entorn del tractament de la informació. Per altra banda, començaven a entrar a Espanya alguns llibres estrangers i revistes especialitzades; i es feia necessari constituir uns serveis dedicats al seu control i organització.

¹⁶⁰ Concretament el segon capítol, titulat "Introducción a la Ciencia de la documentación".

Una de les primeres referències escrites del terme *documentalisme* es pot trobar al text de presentació d'una nova secció que s'inicia al 1961, en el número 59 del *Boletín de la Dirección General de Archivos y Bibliotecas*. Curiosament, tot i que el nom de la secció sigui *Documentación*, en la breu presentació sobre ella que s'adjunta es fa referència constant a *documentalisme* i no pas a *documentación*. Aquesta matèria o activitat (així és com s'hi refereixen tot i que no s'explicita en què consisteix) la veuen en connexió directa amb la tasca dels bibliotecaris i arxivers.

Justo García Morales [GARCÍA MORALES, 1961] anomena *documentalisme* (i alguns cops, també *documentación*) a aquest nou saber encarregat de la gestió de la informació especialitzada. Aquí hi veu el futur de la professió bibliotecària i arxivera. Les parts components d'aquest nou coneixement són, per un cantó, un conjunt de tècniques de catalogació i classificació (ja conegudes pels bibliotecaris) i, per l'altra, el coneixement i la utilització de modernes màquines per al tractament de la informació (que, segons l'autor, s'aprenen ràpidament).

De tota manera, no hi ha un interès especial en precisar el significat i utilització del terme ja que, p.e., en l'article "El documentalismo: cuestiones de principio" [SÁNCHEZ BELDA, 1962a], s'utilitzen a més, i de forma indistinta, tant *documentación* com també *documentología*. En aquest text, Sánchez Belda va seguir el fil del camí obert per l'article anterior, tot emetent la seva opinió sobre la situació descrita.

"Documentología es la actividad que gira y se desenvuelve en torno a los documentos, que les hace cumplir su misión de fuentes de conocimiento". [SÁNCHEZ BELDA, 1962a : 76]

A més, explicita les quatre etapes clàssiques del procés documental: recollida dels documents, anàlisi, difusió i emmagatzematge dels mateixos.

L'autor disposa d'un altre article [SÁNCHEZ BELDA, 1962b] d'aquest mateix any que també fa servir aquest terme. Tal vegada utilitza molt més, en el text, *documentología*. Finalment es dedica a analitzar quina ha de ser la formació

necessària per a un treball d'aquestes característiques, arribant a la conclusió de que, fins aleshores, els únics preparats per a això són els bibliotecaris i arxiviers.

Carmen Pescador, a l'article "Documentalismo: pongamos las cosas en su punto" [PESCADOR, 1966], destinat a defensar la figura de l'arxiver com introductor i pioner de les tècniques suposadament noves que practiquen bibliotecaris i documentalistes, també fa ús de *documentalisme* sense definir-lo ni donar-li uns continguts concrets.

Amb molta posterioritat i en un altre àmbit geogràfic i acadèmic, l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), a través del *Diccionari de la llengua catalana* i de la *Gran Enciclopèdia Catalana* (dues obres assessorades per aquesta institució), també defensa la utilització del terme *documentalisme* per a designar la disciplina documental. És significatiu el fet que aquesta proposta, sense la més mínima tradició a Catalunya, provingui exclusivament del vessant filològic i s'hagi adoptat sense analitzar mínimament les designacions que apareixen en els textos dels teòrics de la matèria, ni sense comptar amb l'assessorament o recolzament d'especialistes en documentació.

"Documentació: Tractament sistemàtic de la informació d'acord amb les tècniques del *documentalisme*. (...)

Documentalisme: Conjunt de tècniques de reunió, classificació i distribució de documents de tota mena en el camp de l'activitat humana." [CONDE, 1974:335] [DOCUMENTALISME, 1989:v.9, 226]

Segons això, *documentalisme* seria un concepte d'abast més general que no pas *documentació*.

Actualment és un terme que està en desús i del qual no consta referència escrita des de fa gairebé vint-i-cinc anys. (Si s'exceptua el cas atípic de l'Enciclopèdia catalana).

15.3. *Informació científica i tècnica*

Es tracta d'un terme del qual només se'n troben referències molt disperses i poc vinculades entre si. Per altra banda, tampoc se l'ha pogut trobar acompanyat de cap definició. Apareix a la península sobretot a partir de la influència d'estudis, projectes i/o programes promoguts per la UNESCO, i el seu ús a Espanya estaria en relació directa amb aquests programes institucionals de caire internacional.

La primera utilització va ser a l'informe presentat per C.V. Penna [v.12.2.1], tot i que no es dediqui cap línia a la seva definició. El mateix es pot dir de l'informe de l'OCDE [v.12.2.2], encara que en aquest cas es combini amb la utilització d'informació i documentació científica.

Dos anys després, Manuel Carrión en una ressenya del Seminari sobre "Planeamiento de Estructuras Nacionales de Información científica y técnica" [CARRIÓN, 1970] fa ús constant del terme informació científica i tècnica, tot i que tampoc no el defineixi enlloc.

Finalment, al capítol "Los servicios de información científica y técnica: centros existentes en España" [GONZÁLEZ, 1974] també es fa servir aquest terme aplicant-lo als centres o serveis que s'ocupen de l'organització i gestió de la informació. (El precedent al qual es remet és el famós estudi de G. Anderla). En el mateix sentit també utilitza, com a sinònims, centre de documentació i centres de documentació i informació, tot i que no defineixi ni justifiqui cap d'aquestes acepcions.

15.4. *Documentació científica*

Encara que aquesta acepció es podria considerar com una aplicació particular de *documentació* (de forma equivalent a la documentació mèdica o periodística), se li concedeix un tractament diferenciat perquè la seva adjectivació no es refereix tant un camp d'aplicació particular, sinó que vol subratllar el caràcter de ciència de la disciplina.

15.4.1. Juan Roger Riviere

Escrigu *Metodología de la documentación científica* (1969), un dels primers llibres de la matèria a l'Estat espanyol. Tot i que tracta bàsicament de metodologia del treball científic, dedica el tercer capítol a "Documentación científica", on descriu la manera de construir els catàlegs, d'elaborar les fitxes, o d'utilitzar els sistemes de classificació, entre d'altres coses. Encara que s'hi refereixi en més d'un passatge, no s'aproxima conceptualment al que és la disciplina. Per a ell, la documentació ve a ser una mena de sinònim de fonts d'informació.

"La documentación científica es esencialmente un problema de información. Las fuentes, la información que necesita el usuario están en muchas partes; la transmisión de este *stock* de informaciones al usuario es el problema de la documentación científica." [ROGER, 1969: 43]

A la 2a edició [ROGER, 1975] exposa amb més detall quin és l'objecte i finalitat de la documentació. En un dels paràgrafs desglossa quines són les tasques i funcions de la disciplina i posa de relleu, també, el seu caràcter instrumental:

"La función esencial de un organismo de documentación consiste en integrar la masa de conocimientos esparcidos en los documentos; posee, además, un papel intermediario o instrumental, ya que se encarga de recoger y clasificar los documentos para ponerlos a la disposición de los que van a utilizarlos, después de transformarlos en su forma y presentación, si es necesario". [ROGER, 1975:54]

Tot i no tractar amb excessiva profunditat el tema, és el primer autor en utilitzar documentació científica per tal de designar la disciplina.

15.4.2. Núria Amat

Ja s'ha fet esment anteriorment [v. 15.1.3] al fet que les darreres obres d'aquesta autora s'inclinen també per la utilització de documentació científica.

15.5. *Informàtica*

És un terme que no ha estat utilitzat a Espanya per tal de designar la disciplina. Tot i això, es pot fer esment d'un text [MUT, 1969] en el qual, dos anys després d'aparèixer la traducció anglesa de l'article de Mikhailov, es fa referència a la *informàtica*.

L'article, titulat "La informática y los servicios de información científica y técnica", barreja l'estudi evolutiu de la informàtica (ordinadors) amb aspectes de documentació. Això és fruit de la confusió terminològica que regnava aleshores entorn d'aquesta denominació. L'autor, Antoni Mut, també expressava les seves reserves respecte a l'absoluta identitat entre *documentalisme* (terme que també utilitza bastant en el text) i *informàtica* (seria més àmplia i global, i apareixeria com la suma de dos factors: el desenvolupament de les ciències de la documentació i informació, i els avenços dels ordinadors).

A part d'aquesta referència escrita, no se'n coneix cap altre en que es faci servir *informàtica* per a designar la disciplina.

15.6. *Ciència de la informació*

La traducció directa de la *Information science* ha estat una designació sense pes ni transcendència als textos especialitzats de la península. No obstant això, en un document no publicat d'Isidre Canals (un dels màxims impulsors de l'antic Consorci d'Informació i Documentació de Catalunya) es postula la utilització d'aquest terme i àdhuc se n'assaja una definició.

L'excessiva proximitat d'aquesta denominació amb el nom adoptat pels estudis de comunicació social, així com l'absència de seguidors de la proposta, l'han deixada a un nivell purament testimonial.

"Aquella disciplina científica que, dintre del grup de les ciències socials, malda per entendre les regularitats dels fenòmens relacionats amb la comunicació científica i, en general, amb els processos de creació, transferència i ús de la informació per a la recerca científica i tècnica i per a la presa de decisions a la societat, així com per a desenvolupar les eines adequades, tècniques i organitzatives, que permetin l'optimització social d'aquells processos." [CANALS, 1975:1-2]

"La ciència de la informació ... se centra sobretot, a tenor de la literatura més estesa, en els problemes dels sistemes d'emmagatzematge i recuperació d'informació, o bé en els problemes de transferència de la informació, en la mesura en què està continguda en algun suport material." [CANALS, 1975:20-21]

La concepció expressada es troba en sintonia directe amb els corrents americans de la ciència de la informació. El retard amb que es detecta la primera aparició i defensa pública del terme¹⁶¹ és conseqüència del tancament de la societat espanyola de l'època i a les dificultats per a l'establiment de contactes científics amb l'exterior.

15.7. *Informació i documentació científica*

Com es veurà, aquesta és una designació que ha estat proposada i defensada des de postures més militants que les anteriors. Això és un fet a agrair. Els autors que la utilitzen no solen emprar indiscriminadament altres denominacions. Molts d'ells, per altra banda, estan vinculats professionalment a instituts que depenen del CSIC (ICYT i ISOC, principalment) els quals, no pas per casualitat, també inclouen *informació i documentació* en la seva denominació.

També cal dir que es tracta de l'única denominació que ha estat defensada de forma homogènia i coordinada per un grup d'autors i que no respon exclusivament a preses de decisió individuals.

¹⁶¹ Cal recordar que als EUA, ja comença a parlar-se'n a mitjans dels anys 60.

Sens dubte, aquest és el terme que manté una major sintonia amb la denominació actual de la Federació Internacional per a la Informació i la Documentació (FID), que va incloure recentment (1986) la paraula *informació* a la seva denominació.

Els primers antecedents del terme en castellà caldria anar-los a buscar al document de base [CONFRONTACIÓN, 1973] redactat per als especialistes de l'OCDE¹⁶². Es tracta del primer text en què s'utilitza, de forma constant i homogènia, *informació i documentació científica i tècnica* per tal de referir-se al sector documental. Per la pròpia especificitat i concreció del document, no es dedica cap ratlla a presentar una definició de l'àmbit al qual es fa referència.

El posterior informe de l'OCDE (elaborat a partir d'aquest document de base i d'unes visites a centres específics) també hi constarà *informació i documentació científica i tècnica*, tot i que es combini amb l'ús d'*informació científica i tècnica*.

En el text del document de l'Associació d'Enginyers Industrials de Catalunya [v. 12.2.] també es fa ús constant d'aquest terme, encara que en cap moment s'arribi a definir (ni en el vocabulari que s'hi adjunta).

15.7.1. J.R. Pérez Álvarez-Ossorio

Persona molt relacionada amb el CSIC, i amb els instituts d'informació i documentació depenents d'ell. Anteriorment havia estat director del CENIDOC. Els múltiples càrrecs de representació que ha exercit a diversos organismes internacionals (FID, CE, EUSIDIC, UNESCO, etc.) el fan un dels autors més coneixedors i relacionats amb els corrents estrangers.

Potser sigui un dels autors que manté d'una forma més coherent i constant una preocupació per la designació de la disciplina. En un article del sobre el sistema de

¹⁶² La redacció d'aquest document de base s'atribuiria al mateix Álvarez-Ossorio [v.12.2.2].

centres de documentació a Espanya [PÉREZ, 1976] ja utilitza de forma constant, homogènia i uniforme, el terme *informació i documentació científica*.

L'ús d'aquesta denominació el fonamenta en la impossibilitat de traduir directament *information science* o *informatika*, perquè són termes adoptats per altres disciplines (les ciències de la informació i la informàtica) totalment diferenciades de la documentació, i també en el fet que Documentació és un terme insuficient i ja sobrepassat (la moderna informació científica engloba altres aspectes no estrictament documentals).

Per aquesta raó es veu obligat a adoptar *informació i documentació científica* (tot excusant-se per la llargària del terme). La documentació constituïria l'element estàtic (recollida, anàlisi i emmagatzematge de la documentació), i la informació, el dinàmic (la difusió). Aquesta opció i la justificació de la mateixa estan clarament inspirades en *Informations und documentationswissenschaft alemana* [v.7], i els arguments que es donen per defensar-ho també són idèntics. Tot i que la traducció del terme no sigui del tot literal (potser correspondria dir Ciència de la informació i documentació), els arguments exhibits, en especial la referència als elements estàtic i dinàmic, són un calc als emprats per Koblitz pocs anys abans¹⁶³.

Pel que fa a la situació de la disciplina en el conjunt de les ciències, la informació i documentació científica és considerada una branca de la investigació científica, i se situa al sector *terciari* de les activitats científiques. (El sector *primari* seria la investigació científica pura, i el *secundari* el desenvolupament i producció industrial).

En textos més recents [PÉREZ, 1986 i 1988] utilitza el terme *Informació i documentació científica i tècnica* (en els articles més antics no hi constava l'adjectivació *tècnica*).

¹⁶³ Cal recordar que J.R. Pérez ha exercit càrrecs a la FID des del 1970 en que passa a formar part del Comitè d'Informació per a la indústria (FID/II), i que Koblitz -l'introduïdor del terme- també hi pertanyia. La ràpida adaptació i introducció del terme a Espanya es va fer, per aquest motiu, molt ràpidament (en especial si es compara amb els anys que es va trigar a adaptar altres denominacions).

La seva definició de la disciplina s'expressa de forma constant a diverses obres:

"Se trata de la actividad científica que se ocupa de la recogida y análisis de los documentos científicos y otras fuentes de nuevos conocimientos, almacenamiento de la información en ellos contenida y recuperación y difusión de la misma, a fin de que alcance rápida y eficazmente a quienes puedan utilizarla" [PEREZ, 1981: 690] [PEREZ, 1986 : 315-316] [PEREZ, 1988:4]

Segons l'autor, doncs, la documentació consisteix en la recollida, anàlisi i emmagatzematge de nous coneixements i constitueix, per tant, la part més estàtica del procés. La informació, pel seu cantó, es refereix a la transmissió de coneixement i representa l'element dinàmic.

Al seu entendre, la Documentació no és tant una disciplina en el sentit tradicional del terme, sinó més aviat una tècnica que pot aplicar-se a qualsevulga disciplina. [PEREZ, 1986:318]

15.7.2. Aida Méndez Miaja

Ha estat directora de l'ISOC i molt propera, professionalment parlant, a l'anterior autor. En general, comparteix els punts de vista expressats per Álvarez-Ossorio.

En un interessant article sobre el caràcter científic de la documentació [MÉNDEZ, 1983] utilitza i defensa l'ús d'informació i documentació científica. Aquí, entre altres coses, intenta plantejar-se si la documentació és una nova ciència, si disposa de mètode científic i quina és la seva relació amb altres ciències. També fa un repàs de les línies d'investigació més importants i a l'estat de les mateixes en alguns països. Al seu parer, la Informació i Documentació no disposa de metodologia pròpia, sinó que més aviat pren coses de la sociologia, la lingüística, la psicologia, la matemàtica, entre d'altres.

"Documentación, es decir el proceso de adquisición, almacenamiento, recuperación y diseminación de la información registrada, principalmente, en publicaciones periódicas". [MÉNDEZ, 1983:417]

Defensa plenament la utilització, a Espanya, d'informació i documentació científica en un paral·lelisme directe amb denominacions internacionals com ara ciència de la informació, la informatika o la ciència de la informació i documentació, que donen especial preeminència a la noció d'informació.

15.7.3. Alfredo Lara

A través de les seves responsabilitats a la *Revista española de documentación científica* ha estat vinculat també a aquest grup d'autors¹⁶⁴, i ha utilitzat com ells el terme *informació i documentació científica*. [LARA, 1983]

Més d'una vegada ha remarcat el caràcter multidisciplinar de la documentació. Això fa que la mateixa pugui ser reclamada (i exercida) tant per especialistes provinents de la ciència i la tècnica com d'aquells que procedeixen de perfils humanistes.

Hi hauria altres autors, com ara Joan Bravo [BRAVO, 1984], A. García Arroyo [GARCÍA ARROYO, 1985] o Adelaida Román [ROMÁN, 1985] que, en diversos textos, utilitzen també informació i documentació científica, tot i que no es refereixin al concepte teòric de la disciplina.

15.8. Ciència de la documentació

José López Yepes [v.15.1.5], també va utilitzar aquest terme en una sèrie d'articles i documents publicats a principis dels 80¹⁶⁵.

¹⁶⁴ Cal recordar que els editors d'aquesta publicació han estat, en diverses èpoques, el CENIDOC, el CSIC i l'ICYT.

¹⁶⁵ A més, en algunes parts de *Teoría de la documentación*, com ja s'ha dit, també es refereix a la Ciència de la documentació. Així, p.e., el darrer capítol es titula "Hacia una definición de la Ciencia de la documentación".

A l'article "Metodología de la investigación en ciencia documental" [LÓPEZ YEPES, 1981c], repeteix novament la triple vertent de la disciplina documental, ja explicitada a l'exposició anterior:

- * Documentació general (estudiosa de principis i normes)
- * Investigació de les Ciències de la informació
- * Activitat informativa al sí de les empreses corresponents

Ara bé, el terme que utilitza ara per designar la disciplina és *Ciència de la documentació*, de la qual en dóna una definició que no es distingeix pas de la presentada en els anteriors apartats referits a Documentació, i on es remarca de nou l'estreta relació amb el concepte d'informació.

"El objeto propio de la *Ciencia de la documentación*, como hemos venido estudiando, se destaca desde una doble confrontación: desde la perspectiva del campo de estudio de la ciencia de la ciencia o Ciencia general de los problemas científicos, entre ellos de su investigación, y desde la óptica del ámbito de estudios de la ciencia general de la información, lo que otorga un carácter de ciencia de la información a nuestra disciplina..." [LÓPEZ YEPES, 1981c : 53]

També utilitza aquest terme a "La Ciencia de la Documentación y los orígenes del periodismo científico" [LÓPEZ YEPES, 1981a : 55].

A partir de l'anàlisi d'aquests textos es pot comprovar que no existeix cap mínima variació de continguts dessota l'etiqueta documentació o ciència de la documentació. En realitat, López Yepes s'està referint a una mateixa disciplina encara que utilitzi dues designacions diferents.

És una denominació poc utilitzada i amb escassa tradició. Tot i això, darrerament també ha estat emprada, de forma conjunta amb *documentació*, per María Pinto [v.15.1.13].

15.9. *Ciències de la documentació*

Es tracta d'una denominació de caire integrador, que vol aglutinar al seu si les tres branques relacionades amb l'organització i el tractament de la informació: la Biblioteconomia, l'Arxivística i la Documentació. En algun dels casos, més que no pas una denominació concreta per a la disciplina documental, es tracta d'un terme de caràcter global.

La seva aparició és prou recent, però ha tingut un ressò més notable pel fet d'haver-se adoptat inicialment a la proposta de les noves diplomatura i llicenciatura de biblioteconomia i documentació.

15.9.1. Emilia Currás

És la introductora d'aquest terme, que va fer servir també per donar títol al seu llibre "Las ciencias de la documentación: bibliotecología, archivología, documentación, información" (1982).

Ciències de la documentació és, al parer de l'autora, un concepte globalitzador que inclou les tres branques o especialitats que s'ocupen del tractament dels documents. Aquestes són, respectant la seva terminologia:

- Bibliotecología (voldria representar un concepte més dinàmic que biblioteconomia, massa estàtic)
- Arxivologia (també indicaria el vessant més dinàmic)
- Documentació (o Ciencia de la Documentació)

L'autora no troba diferències entre els mètodes utilitzats tant a les biblioteques, com als arxius com als centres de documentació. El tipus de document que tracten és el que els separa.

A l'hora de batejar el tronc comú d'aquestes branques no es pot utilitzar Ciència de la informació perquè la informació és també una competència de la Documentació. Aleshores proposa *Ciències de la Documentació*, tot justificant l'elecció d'aquesta manera:

- El plural *Ciències* prové de que es considera a cada una de les branques, en sí mateixes, també una *ciència*.
- *Documentació* s'utilitza pel paper capdavanter que aquesta ha tingut pel que fa als mètodes, tècniques o instruments de tractament dels documents.

La definició que presentarà de les mateixes serà la següent:

"Las Ciencias de la Documentación se refieren a los estudios teóricos y aplicaciones prácticas, con sus técnicas correspondientes, que tienen por objeto poner a punto los conocimientos contenidos en todo tipo de documentos, para que puedan ser convertidos en información y tengan utilidad para provecho de la Humanidad en cualquiera de sus actividades." [CURRÁS, 1988:34]

No obstant això, també utilitza a vegades de forma voluntària el terme *Documentació*, entenent-lo com un genèric equivalent a l'anterior.

15.9.2. Antonio Ruiz

Professor d'arxivística de la Universidad de Granada, i promotor de l'adopció del terme *Ciències de la documentació* per anomenar els nous estudis de la matèria (una diplomatura i una llicenciatura, segons els primers projectes) inclosos en la Reforma dels Plans d'Estudis universitaris.

En un article publicat al *Boletín de la Asociación Andaluza de Bibliotecarios* [RUIZ, 1987] exposa els seus punts de vista al respecte. L'autor considera l'arxivística, la biblioteconomia i la documentació englobades dins del concepte genèric de Documentació. Malgrat que les diferències entre les tres branques són clares, gràcies a la informàtica i al concepte d'informació, augmenten les semblances. Per tal de mantenir la proximitat i la relació entre elles, cal cercar un nou cos comú que es

podria anomenar Ciències de la Informació o *Ciències de la Documentació*. Al seu entendre, la introducció i acceptació d'aquest concepte globalitzador comportaria algunes reformes necessàries en alguns sectors, principalment en la formació (nous Plans d'Estudis) i la professió (les associacions de professionals).

15.10. Obres col·lectives

Amb els mateixos criteris i objectius seguits per a fer el repàs de les reflexions i propostes aportades per diversos autors respecte a la denominació i consideració de la disciplina documental, s'estudia la denominació i àmbit que se li assigna en els diccionaris especialitzats i a diversos tipus de llenguatges documentals (llistes d'encapçalaments de matèries, tesausres i classificacions). Aquestes obres, per la seva pròpia estructura, l'autoria col·lectiva i per la intenció normativa d'algunes d'elles, tenen una dimensió diferent al tipus de textos analitzats fins aquí. És per això que se'ls dona un tractament lleugerament diferenciat.

15.10.1. Diccionaris i vocabularis

La publicació de diccionaris i vocabularis especialitzats en documentació és molt migrada, i en la majoria dels casos es tracta exclusivament de traduccions d'obres estrangeres. Tot i així, s'analitzaran els més representatius per tal de veure els termes adoptats a l'hora de designar la disciplina així com les definicions proposades per a la mateixa, i les relacions amb les branques afins.

A l'hora d'emprar un o altre terme per a designar la disciplina, les propostes dels diccionaris són diverses. Ara bé, hi ha una coincidència a l'hora d'incloure *ciència de la informació* i *documentació*, dos termes que apareixen en tots els casos. De tota manera, la múltiple i variada utilització de termes designadors (Martínez Sousa n'arriba a incloure fins a 6) no contribueix a la unificació. Per altra banda, la inexistència d'un vocabulari de prestigi i autoritat reconegudes pot ser també un altre factor que afavoreix el manteniment de la dispersió en la terminologia emprada.

15.10.1.1. Glossari de l'ALA [GLOSARIO, 1988]

Es tracta d'una obra americana, coordinada per la famosa American Library Association, la primera edició de la qual data del 1943. La traducció castellana, no obstant, correspon a l'edició de 1983 del *The ALA glossary of library and information science*, dirigida per H. Young i en la que hi van treballar un grup de set especialistes en diverses matèries. Les entrades i les definicions reflexen la pràctica i la concepció que de la disciplina es té als EUA. L'edició espanyola, però, no ha realitzat cap aportació especial. Ni tan sols s'hi troba una introducció explicativa específica. S'han limitat a traduir les definicions (i no les entrades) i a adjuntar les equivalències castellà-anglès al final de l'obra.

El valor que té aquesta obra per a l'anàlisi es redueix a les decisions adoptades a l'hora de traduir els termes. Només això justifica la seva inclusió i consideració en aquest apartat. Ara bé, això queda sensiblement disminuït, també, pel fet de no constar explícitament cap equip d'especialistes en la matèria i de deixar-se aquestes importants decisions exclusivament a criteri de la traductora (una llicenciada en filologia anglesa, de la qual no consta cap coneixement sobre la matèria).

La disciplina documental disposa de dues entrades al diccionari: *documentació (documentation)* i *Ciència de la informació (information science)*¹⁶⁶. Aquest segon terme constituïria l'àmbit més general, que inclouria també documentació al seu sí. De les definicions subministrades no es pot deduir cap relació ni vinculació d'inclusió (parcial o total) o de relació entre els termes ressenyats.

¹⁶⁶ Al títol de l'obra castellana, no obstant, tradueixen *information science* com *Ciencias de la información*.

15.10.1.2. Diccionari de la FID [DICCIONARIO, 1989]

El *Diccionario de información y documentación* és la versió espanyola del diccionari plurilingüe de la FID. Ha estat elaborat a partir de les entrades originals (en rus i anglès), i consta de les versions en quatre idiomes (castellà, anglès, rus i francès) de cada un dels conceptes, conjuntament amb la definició (en castellà) del significat del terme¹⁶⁷.

"Ciencia de la documentación

Documentation science

Disciplina científica que estudia la historia, teoría, metodología y organización del tratamiento de la documentación.

Ciencia de la información

Informatics

Disciplina científica que trata principalmente la estructura y propiedades de la información científica, así como de la historia, leyes, metodología y organización de las comunicaciones científicas, e incluye la actividad de información.

Documentación

Documentation

v. Ciencia de la documentación" [DICCIONARIO, 1989]

Una incongruència derivada del fet de ser una traducció la constitueix l'aparició explícita al títol de l'obra d'*Informació i documentació* com a terme designador de la matèria i, posteriorment, la no inclusió del terme a les entrades del diccionari.

Les principals característiques respecte al tractament dels termes serien:

a. Prioritza *Ciència de la documentació* (un terme amb poca tradició en castellà) per sobre de *documentació* (és una entrada secundària que remet a l'anterior). A més, però, també fa constar *ciència de la informació* (també amb poquíssima tradició), a la qual assigna un camp semàntic més relacionat amb la bibliometria i el control de la literatura científica.

¹⁶⁷ Com en el cas anterior, es tracta també d'una traducció/adaptació d'un diccionari pre-existent. Això cal tenir-ho en compte a l'hora de valorar-lo.

b. En les entrades angleses, curiosament, no hi consta un terme tan extès i difós com és *information science*. En el seu lloc es decanten per la utilització d'*informatics*, la traducció directa de la denominació *informatika* proposada per A.I. Mikhailov. Aquesta tampoc sembla, però, una decisió massa encertada, sobretot si es té en compte les designacions utilitzades a la literatura científica especialitzada, en la qual es fa referència al camp d'estudi amb *information science*.

15.10.1.3. Diccionari de Bibliologia [MARTÍNEZ SOUSA, 1990]

Potser sigui l'intent més seriós i rigorós realitzat a l'Estat per tal de concretar i definir quina és la terminologia bàsica utilitzada a l'entorn del que anomenen Bibliologia.

Els termes que recull per tal de designar la disciplina són diversos:

"Ciencia de la información

Science de l'information

Information science

Disciplina que trata de la teoría y práctica de la recolección, tratamiento y difusión de la información.

"Documentación

documentation

Acción y efecto de documentar o documentarse. En archivística,..

Documentación científica

Recopilación exhaustiva y tratamiento analítico de la información para dar a conocer, mediante sistemas automatizados, los progresos de la ciencia y la técnica.

Documentalismo

Arte de coleccionar, clasificar y poner a disposición inmediata de los usuarios todo tipo de documentos.

Documentología

Ciencia que estudia la producción, conservación, circulación y utilización de los documentos.

Informática

Informatique, Science de l'information

Information science

Conjunto de técnicas destinadas al tratamiento automático y racional de la información." [MARTÍNEZ SOUSA, 1990]

A partir dels termes utilitzats i de les definicions presentades es pot destacar el següent:

- La Documentació es troba més aviat vinculada a l'arxivística, i sembla reservar-se a Ciència de la informació la designació de la disciplina. Documentalisme, pel seu cantó, seria la part pràctica de la disciplina.
- No s'estableix cap mena de relació entre els termes esmentats. (Informàtica és traduït al francès i a l'anglès amb la mateixa terminologia usada per identificar Ciència de la informació).
- Es presenta una relació múltiple de designacions, sense advocar ni prioritzar-ne cap en concret.

15.10.2. Llenguatges documentals

Els llenguatges documentals¹⁶⁸ constitueixen un tipus especial d'obra que és utilitzada a totes les unitats i serveis d'informació. Els llenguatges documentals s'han de considerar, en certa manera, obres col·lectives, ja que tenen la pretensió d'esdevenir normatives o de ser considerades com a punts de referència. Per aquesta raó, no reflexen únicament el punt de vista d'un autor individual sinó que volen col·locar-se en un plànol més genèric i institucional.

¹⁶⁸ Inclouen, com ja s'ha fet esment anteriorment, tant els llenguatges d'indexació com els de classificació.

L'anàlisi dels tesaures, llistes d'encapçalaments i classificacions, a més de permetre conèixer quines són les designacions emprades per tal de referir-se a la disciplina en qüestió, és una de les formes de conèixer quina és la consideració d'una disciplina en concret, així com la relació (de subordinació, equiparació, etc.) amb les altres disciplines afines. A l'Estat espanyol no hi ha excessiva abundància d'aquest tipus d'obres. Tot i això, s'intenta presentar una mostra que sigui a la vegada prou il·lustradora i representativa.

15.10.2.1. Llistes d'encapçalaments de matèries

En aquest tipus d'obra, com es veurà, el terme utilitzat majoritàriament per a denominar la disciplina és *Documentació*. Les variacions entre una i altra llista d'encapçalaments provenen de les relacions que s'estableixen entre la documentació i altres disciplines afines. Una altra característica coincident és que tampoc recullen cap altre denominació, ni que sigui com a terme no acceptat. (Això també seria una mostra de la desconexió existent entre la literatura científica sobre la disciplina i els redactors d'aquest tipus de llenguatge documental).

15.10.2.1.1. Institut Català de Bibliografia [LLISTA, 1988]

Aquesta llista d'encapçalaments de matèria ha estat elaborada per l'Institut Català de Bibliografia i té el seu origen a la bibliografia nacional de Catalunya. Degut a la inexistència de cap llista en català que fos prou completa, actualitzada i experimentada, es va optar per realitzar una traducció i adaptació d'una obra ja existent. (No hi havia recursos per a crear-ne un d'absolutament nou).

Per proximitat lingüística i per la implantació a les biblioteques de l'Estat espanyol, es va decidir adaptar la *Lista de encabezamientos de materia para bibliotecas* (1967), de C. Rovira i J. Aguayo, tot i que es contrastava directament amb l'original (*Library of Congress Subject Headings*) per tal de subsanar la manca d'actualització i els

americanismes. Es tracta, per tant, de la mateixa estructura bàsica de la Rovira però corregida i augmentada. (Segons consta a la portada del document no és encara una edició definitiva).

Els termes utilitzats per a la designació de la disciplina i d'altres afins, així com les relacions entre ells constitueixen la base de l'anàlisi que es presenta a continuació:

Documentació

vt Arxivística
 Bibliografia
 Biblioteconomia

Bibliografia

vt Arxivística
 Biblioteconomia

xx Biblioteconomia
 Documentació

Biblioteconomia

vt Bibliografia

x Bibliotècnia
 Bibliotecologia

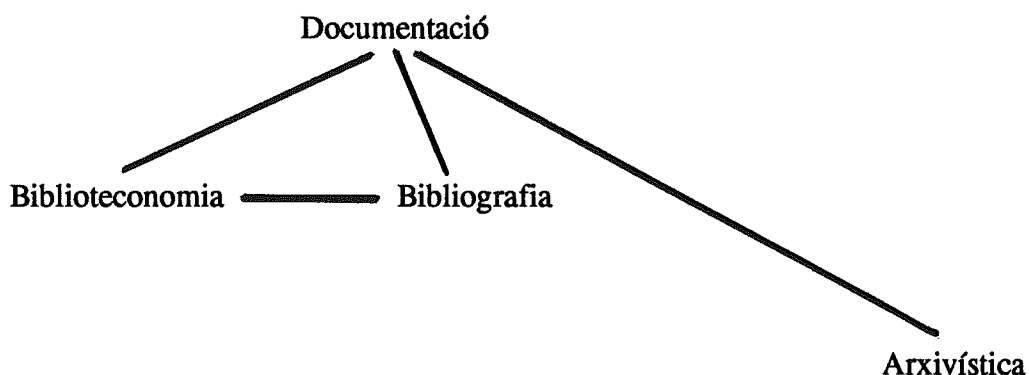
xx Bibliografia
 Documentació

Arxivística

x Arxivologia

xx Bibliografia
 Documentació

Les relacions expressades entre aquestes entrades a la llista d'encapçalaments es podrien sintetitzar de la següent manera:

Segons això, el terme més ampli seria Documentació, el qual englobaria al seu si com a termes més específics a Biblioteconomia, Bibliografia (els quals estarien relacionats entre sí) i Arxivística (que, a la vegada, seria també terme més específic de Bibliografia i no tindria cap tipus de relació amb Biblioteconomia).

A la llista d'encapçalaments no hi consta ni Ciència de la informació, ni Informació científica i tècnica, ni Documentalisme, ni tampoc cap altre forma d'anomenar la disciplina. (Sí que hi consten, en canvi, Bibliotecologia i Arxivologia com a entrades incorrectes per a designar la Biblioteconomia i l'Arxivística, respectivament).

Es pot comprovar també que Informàtica és una designació sense tradició a l'Estat espanyol quan es vol aplicar a la Documentació. En aquesta llista d'encapçalaments hi consta però referint-se a la Ciència dels ordinadors.

15.10.2.1.2. C. Rovira i J. Aguayo (2a. ed.) [LISTA, 1985]

Aquesta 2a. edició, en principi, no és altra cosa que una actualització i revisió de la 1a. edició¹⁶⁹, tot i que inclou algunes diferències.

¹⁶⁹ Com que els encapçalaments de l'Institut Català de Bibliografia parteixen de la 1a. edició (encara que confrontant-la amb la LCSH), no se'n fa referència, perquè l'estructura bàsica dels termes és idèntica a l'analitzada a [15.10.2.1.1].

Archivística

Archivos

- xx Bibliografía
Documentación

Bibliografía

- va Bibliotecología

- xx Bibliotecología
Documentación

Bibliotecología

- va Bibliografía

- x Bibliotecnia
Biblioteconomía

- xx Bibliografía
Ciencias de la información
Documentación
Informática

Documentación

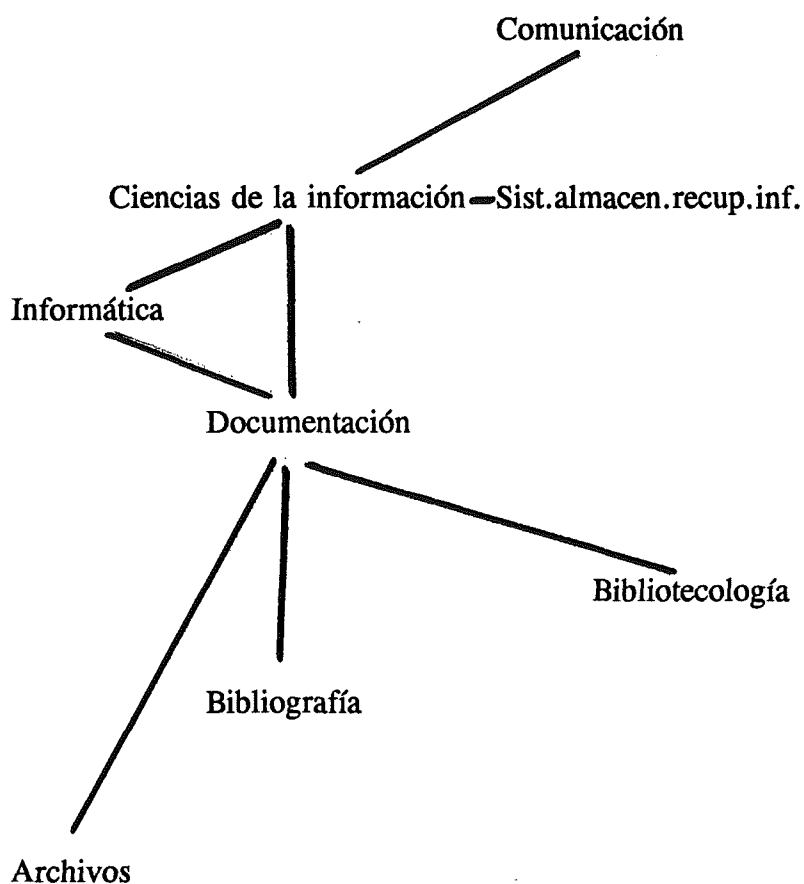
- va Archivos
Bibliografía
Bibliotecología

- xx Ciencias de la información
Informática

Ciencias de la información

- va Bibliotecología
Documentación
Informática
Sistemas de almacenamiento y recuperación de la información

- xx Comunicación
Sistemas de almacenamiento y recuperación de la información

Les relacions bàsiques i més directes s'estableixen amb les Ciències de la informació. (Hem de tenir present, però, que aquest terme equival a la *Information science* americana i no a les Ciències de la comunicació que és el sentit que se li dóna a la península).

Aquest quadre expressaria més aviat, la visió americana de la disciplina (*Information science*) la qual estaria relacionada amb la Informàtica, i la documentació (una part d'ella) i vinculada per dalt amb la Comunicació.

15.10.2.1.3. Diputació de Barcelona [CASÒLIVA et al., 1985]

Aquesta llista d'encapçalaments de matèria no és cap adaptació ni traducció directa d'altres llistes de matèries, sinó que ha estat elaborada a partir de les discussions d'un grup de treball que es va crear a tal efecte. La seva implantació, però, és molt reduïda.

Arxivística

va arxius

Bibliografia

va * biblioteconomia

Bibliotecologia

va biblioteconomia
biblioteques

Biblioteconomia

va * bibliografia

Rf. bibliotecologia

Documentació

va arxius
*biblioteques
bibliografia
comunicació social
*informació
*periodisme

Ciències de la informació

va comunicació social - mitjans
periodisme

Rf. informació

Comunicació social

va documentació
*informació

Informació

va Ciències de la informació
*comunicació social
*documentació
*informàtica

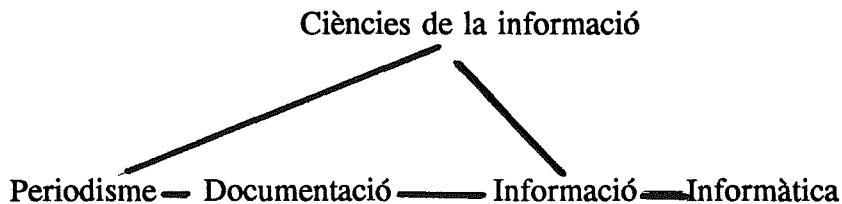
Informàtica

va *informació

Periodisme

va *documentació

Rf. Ciències de la informació

En aquesta llista d'encapçalaments no existeix cap relació directa entre les grans disciplines. Només apareixen biblioteconomia¹⁷⁰ i bibliografia com a termes relacionats entre sí. Curiosament, però, quan es parla dels professionals -arxivers, bibliotecaris i documentalistes- o dels seus llocs de treball -arxius, biblioteques i centres de documentació- existeix una interrelació de coordinació completa.

La Documentació es relaciona amb la Bibliografia i amb els dos llocs de treball (arxius i biblioteques) dels professionals de les disciplines afins. El que és curiós és que no s'extengui la vinculació a les disciplines generals.

La Documentació, a més, queda vinculada molt directament amb el periodisme, la informació i, indirectament amb les Ciències de la informació. Per altra banda, no hi consta cap altre sinònim de documentació: informació científica, o documentalisme, i s'esmenta només aquesta designació.

¹⁷⁰ S'accepta també bibliotecologia com encapçalament.

15.10.2.2. Tesaures

15.10.2.2.1. UNESCO

Es tracta d'un tesaure d'abast general que està estructurat en diverses categories principals, una de les quals (la secció Z) està destinada a "Informació, biblioteques i arxius". Els termes d'aquesta secció s'han extret del diccionari especialitzat de Wersig i Neveling [WERSIG, 1976]. Existeix també una edició castellana d'aquest tesaure (que és a la qual es farà referència) que és una traducció directa de la versió anglesa.

En aquesta edició hi consten dos termes que fan referència a la designació de la disciplina: documentació i ciència de la informació.

"Documentación

BT Bibliotecología y ciencia de la información

TT Información, bibliotecas y archivos

RT Bibliotecología

Ciencia de la información

Documentalistas

Procesamiento de la información

Ciencia de la información

BT Bibliotecología y ciencia de la información

TT Información, bibliotecas y archivos

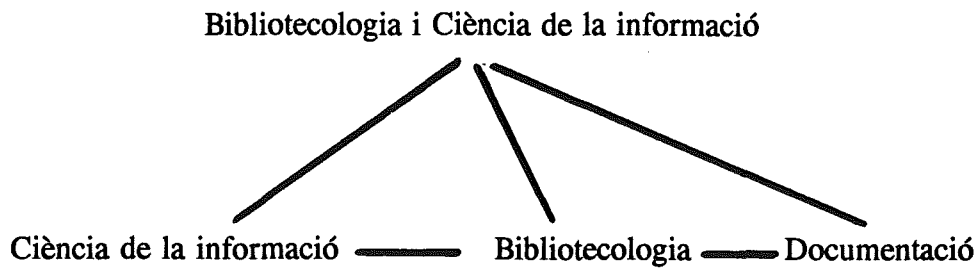
RT Bibliotecología

Documentación

Especialistas de la información"

A l'edició anglesa hi consta, a més de documentació i ciència de la informació, el terme informàtica¹⁷¹. En castellà, però, s'ha suprimit. L'estructura de les disciplines que presenta és la següent:

¹⁷¹ "Informatics: The science concerned with the study of problems connected with processes of specialised information and documentation" [THESAURUS, 1984]. El terme es troba, en la versió anglesa, al mateix nivell que documentació i que ciència de la informació.

Característiques:

- Tant la ciència de la informació, com la biblioteconomia, o com la documentació, són disciplines constituents d'un tot més general que anomena *Bibliotecologia i Ciència de la informació* (*Library and information science*, terme molt més corrent i utilitzat en anglès).
- Ofereix una visió més europea de la disciplina, ja que s'equipara la documentació a la ciència de la informació i subsumeix ambdues en un tot més general. No es defineix per la primacia entre l'una i l'altre. Tot i que Bibliotecologia i Ciència de la informació sigui el terme ampli (BT), remarca explícitament que documentació, en el seu sentit ampli, és un equivalent/sinònim de Bibliotecologia i Ciència de la informació.
- Presenta una estreta vinculació entre la biblioteconomia i la documentació.

15.10.2.3. Classificacions

Tot i la diversitat del tractament i ubicació de la disciplina, hi ha unanimitat pel que fa a la seva denominació. En aquest sentit, *documentació* és el terme més utilitzat.

15.10.2.3.1. Nomenclàtor UNESCO [NOMENCLÀTOR, 1982]

Aquesta classificació va ser proposada al 1973-74 per les divisions de Política científica i d'Estadística de la Ciència i Tecnologia de la UNESCO. El Ministerio de Educación y Ciencia va convertir aquest nomenclàtor en la seva classificació oficial (resolució 27.254 del BOE).

En aquesta proposta, cada *camp científic* (agrupació de diverses disciplines) és identificat amb 2 dígits. Dins de cada camp, l'adició de 2 dígits més identifica a cada *disciplina*. Finalment, les *subdisciplines* s'identifiquen mitjançant sis dígits.

La documentació no és reconeguda com a disciplina pròpiament dita. Ara bé, dins de la Lingüística aplicada (disciplina) s'hi consideren diverses subdisciplines que formarien part de la documentació. A continuació reproduïm aquesta divisió concreta:

- 57 Lingüística
- 5701 Lingüística aplicada
 - 01 Sumaris
 - 02 Documentació automatitzada
 - 05 Llenguatges documentals
 - 06 Documentació

15.10.2.3.2. Àrees de la Ciència i la Tecnologia de la UNESCO [CLASIFICACIONES, 1990].

- I. Ciències exactes i naturals
- II. Enginyeria i tecnologia
- III. Ciències mèdiques
- IV. Ciències agràries
- V. Ciències socials
- VI. Humanitats

Dins de la divisió V (Ciències socials) s'hi trobaria un apartat anomenat "Organització científica del treball", el qual recolliria una part de les funcions de la disciplina.

15.10.2.3.3. Classificació de les ciències [CLASIFICACIONES, 1990]

Aquesta classificació és utilitzada pel MEC en el seu Plan I+D. A més, però, està reconeguda i recomanada per grups de treball d'experts nacionals dels Estats membres de la Comunitat Europea, del Consell de Rectors i de la Comissió Europea.

Ciències Humanes H 000

H 100 Documentació, informació, biblioteconomia, arxivística

H 105 Bibliografia

En aquesta classificació, consideren la documentació com un apartat genèric (o general) de les ciències humanes (com ho seria la història i la filosofia en els altres apartats científics: Ciències socials, ciències exactes, ciències biològiques i mèdiques, etc.)

Per altra banda, mentre que amb altres matèries és constant l'aparició d'interrelacions, la documentació no es relaciona amb cap altre disciplina ni gran divisió científica.

15.10.2.3.4. Classificació Decimal Universal (CDU)

A l'estructura de la CDU, la Documentació no rep un tractament com el que pot tenir la Biblioteconomia (classe 02) o la Bibliografia (classe 01). La majoria de les matèries relacionades amb la disciplina documental estarien escampades per altres epígrafs de la CDU (algunes es trobarien dins del 02 de Biblioteconomia) i no dependrien directament del 002 assignat a Documentació. Aquest seria el cas, p.e., de la creació de bases de dades, la teledocumentació, la bibliometria, etc.

Les referències que es poden trobar a la versió castellana de la CDU són les següents:

- 002 Escritos en general. Documentació.
Recolección, ordenación y utilización de documentos de cualquier naturaleza.
- 001.8; 01; 02; 025.4; 651.5; 659.2
- .2 Totalidad de la producción documental
.6 Centros de documentación

La Documentació no disposa d'una entrada específica equiparada a la Biblioteconomia o la Bibliografia.

15.11. Valoració final

En molts casos, no es constata cap preocupació per la utilització ajustada i precisa de la terminologia. Tots els autors analitzats esbocen, dibuixen o es refereixen a un mateix àmbit de coneixement encara que l'anomenin de formes diverses.

Aquesta relativa despreocupació també va acompanyada de l'absència d'esforços normatius per tal d'homogeneitzar els termes a utilitzar. No sol haver-hi postulaments persistents per defensar i prendre partit per una designació concreta (potser els defensors d'*informació i documentació científica* constituïrien una de les poques excepcions). La major part dels autors no es fan forts en aquesta qüestió i utilitzen indistintament una o més acepcions, sense fer campanya per defensar una denominació per sobre de les altres ni per intentar -en la mesura del possible- imposar-la.

Pel que fa als textos teòrics comentats caldria posar de manifest, a més de la notable dispersió terminològica detectada i ja comentada, la relativa absència de definicions originals. En diversos casos, els autors es limiten a traduir definicions corrents de la literatura científica estrangera.

Pel que respecta a les obres col·lectives no existeix pràcticament dispersió pel que fa a la utilització dels termes. En aquest cas, *documentació* és la designació que s'utilitza de forma majoritària.

16. Conclusions

"An unified and logically sound terminology, though not the only prerequisite, will be indispensable on the long road towards the emergence of a true science of information." [WELLISCH, 1972:179]

Després d'efectuar aquest tortuós recorregut, la situació actual de la denominació de la disciplina documental pot semblar el procés de construcció d'una nova Babel. De tota manera, tot i l'existència de notables diferències terminològiques, potser seria exagerat valorar així l'estat de la qüestió.

Analitzant la situació des d'una perspectiva internacional es constata l'existència de diverses denominacions consolidades que, en un principi, es van sobreposant les unes a les altres (seria el cas de Bibliografia i Documentació) i que, posteriorment, conviuen en àrees geogràfiques diverses: Ciència de la informació als EUA, Informatika a l'URSS i els antics països socialistes, Ciència de la informació i documentació a Alemanya, i la mateixa Documentació a la resta d'Europa. Al costat d'aquestes n'hi ha d'altres que van fruir d'escassa audiència. En general, però, qualsevol d'aquestes designacions sol reconèixer les altres com un nom divers d'una mateixa disciplina. Els autors comparteixen un àmbit comú de producció científica, les associacions nacionals tenen vincles i relacions entre elles, els continguts de formació als diversos països són homologables, etc.

Això no vol dir, però, que no existeixin algunes diferències de contingut entre les denominacions. Dins de la disciplina documental es poden trobar diversos nivells d'investigació i desenvolupament. Les preocupacions i els temes d'interès no són exactament els mateixos per a la Ciència de la informació americana, la Informatika soviètica o la Documentació europea. Tot i compartir els mateixos fonaments generals, difereixen lleugerament en el tipus de problema al qual s'orienten.

La documentació a l'Estat espanyol és una disciplina que es troba encara en una fase de desenvolupament, i pendent, per tant, de la consolidació definitiva. No ha passat prou temps com per solidificar els avenços aconseguits als diversos àmbits, ja sigui la formació, la professió, la política, la producció científica o el sector.

Els avenços més notables en cada un dels àmbits analitzats s'han produït, sobretot, a partir dels anys 80. Això fa presagiar que, seguint a aquest ritme durant 10 anys més, es poden arribar a assolir uns importants nivells de consolidació pel que fa al desenvolupament de la disciplina.

Pel que fa a la formació, tot i l'existència d'una àmplia varietat i tipologia de cursos de diversos nivells i l'extensió del Primer cicle universitari arreu de l'Estat, s'està pendent encara de la instauració d'estudis específics a la resta de cicles universitaris. La llicenciatura, bàsicament, és el gran pol de discussió actual.

L'activitat associativa desplegada pels professionals de la disciplina és bastant notable, i es potser un dels àmbits en què la disciplina ha aconseguit un màxim desenvolupament. Això denota l'existència d'un teixit de professionals viu i dinàmic. El creixement més important s'ha viscut als darrers deu anys, i es troba ja en camí d'una important consolidació.

La inexistència d'actuacions polítiques coordinades i cohesionades en el camp del control de la informació científica i tècnica és una important mancança. Els poders públics no han pogut dur a la pràctica tot un seguit de recomanacions i línies directrius dissenyades pels experts en pro del desenvolupament del sector. Això, juntament amb la dispersió de les principals competències per entre la ramificada estructura de l'administració pública, constitueixen les principals mancances del vessant polític. En aquest sentit, es fa difícil presagiar línies de desenvolupament futur per quan l'àmbit polític està sotmès a una sèrie de condicionants imprevisibles.